

MATTHÆI VINDOCINENSIS IN LIBRUM TOBIÆ PARAPHRASIS METRICA.

(Ex editione cui titulus : *Historia sacra de Tob' a seniore ac juniore, ante aliquot sæcula tam carminis elegiaci paraphrasi quam oratoria explanatione, juxta materiam theologiam, ethicam et juridicam elegantè illustrata per Matthæum Vindocinensem et Ambrosium Mediolanensem : quorum ille poeta, nunc primum ex mss., iisque membranceis ; hic autem rhetor, initioque præses aut judex, et postea episcopus, ex editis codicibus antiquis luci restituuntur, simulque epistola, testimonia, variae lectiones, observationes et dissertatio multivariè adjiciuntur, per editorem et auctorem Joannem Heringium J. C. Oldenburgensem et in episc. Verdensi capituli cathed. eccles. syndicum. Bremæ, typis Wesselianis et sumptibus Hoismannianis, anno Christi 1642.)*

EPISTOLA DEDICATORIA.

In archi- et episcopatus Bremensis ac Verdensi proxime vicinis capitulorum, monasteriorumque diversorum, reverendis, perreverendis, nobilissimis, clarissimis, venerabilibus atque doctissimis dominis, summis præpositis, decanis, archidiaconis, canonicis, abbatibus, præpositis, prioribus, etc., dominis, fautoribus et amicis quondam ac etiamnum suis devote officioseque colendis hanc historiam sacram L. M. Q. dat, dicat, dedicat Joh. Heringius J. C. et syndicus.

Anni quindecim ac novem sunt elapsi, postquam distincto tempore ac de singularibus argumentis et diversimode a me composita, certisque personis inscripta opuscula, publicam in lucem emisi, ac præmisi, nec interea animum deposui, quamvis inter varios temporum hodiernorum casus constitutus, et ad diversos officiorum labores vocatus et in iis adhibitus distractusque, plura conquirere et exponere; nisi quod elaborationi atque editioni remoræ quædam subinde fuerint injectæ. Pleraque tamen ea, quæ sub nomine *Observationum theoretico-practicarum* tam ex jure publico et privato, quam diversarum gentium antiquitatibus historico-politicis adnotationibus novissimis depromptarum promisi, et quædam alia, (tam discursus quam tractatus) prope adjecta habeo, atque indices ulterius colligo.

Hæc dum ad finem et limam revocantur, nec non typographos, mæcenatesque inveniunt, post propria etiam aliena sive adoptiva scripta novo-antiqua ad bonum commune typis committere placuit, et desideratus discretissimusque ille Desiderius Erasmus Roterodamus (5) hoc studium fere prætulit, idemque argumentum nostri ordinis v. r. ac veterum librorum diligens scrutator et cultor Joan. Alex. Brassicanus (6) pluribus illustravit. Occurrunt mihi jam duo pervetusti, iique membrancei et manu exarati codices; nempe ad minimum a nato Christo anno 1315; sicque ante trecentos et viginti sex annos con vel descripti quorum auctor, natione Gallus, inter tam multos, neque a Trithemio abbate in libro *De scriptoribus ecclesiasticis*, neque a theo et philologo Gesnero in *Bibliotheca* collocatus; nisi quod inter recentiores a polyhistoro Casparo Barthio in *Adversariis locupletissimis* vocetur Matthæus Vindocinensis (cujus patriæ etiam celeberrimus historicus Jac. Aug. Thuanus aliquoties meminit), ut cum ipso existimo, et tam ipsius prologus atque epilogus indicant; licet in calce alterius a me adhibiti exemplaris existent hæc verba: « *Explicit liber magistri Conradi; fortassis alicujus possessoris, descriptoris aut prælectoris, ante quem alter ille vixit ac floruit, cujusque particulam iste Barthius saltem edidit, nempe præfationem et caput primum vix usque ad secundum.* »

Paraphrasis est metrica et satis tersa, pro sæculi istius ratione ac aliorum comparatione, in Tobie historiolum sacram, ante natum Christum, juxta quosdam chronologos, anno 740 contingentem; cujus occasione inter Patres ecclesiasticos, alio tamen dicendi genere ac scopo thema suum theologico-juridico exposuit B. Ambrosius episcopus Mediolanensis; nec non in Anglia venerabilis presbyter Beda in Tobie libellum allegoricam explicationem composuit, tomo IV operum insertam; posteaque Heinboldus monosticha et Goltius jambos rhythmos posteritati reliquerunt jam simul adjunctos. Auquiores et breviores nondum inveni, nec de proximi ac hodierni sæculi recentioribus auctoribus, a me partim visis, partim ab aliis citatis (utriusque autem generis, qui in librum Tobie scripserunt, sanctos commentatores idem Barthius (7) vocat) audivi, præterquam de auctore *Glossæ ordinariæ* Nicolao Lyrano, Hugone cardinale, Dionysio Carthusiano, Petro Comestore, Sebastiano Muistero, Paulo Fagio, Frederico Nausea, Joanne Benedictino, Conrado Pellicano Rubeaquensi, Joanne Matthesio, Victorino Stringelio, N. Serario, Michaelæ Saxone, Andrea Schoppio et Adamo Kolbio; quod explicationes, translationes, adnotationes, commentaria, conciones et scholia divulgari in istam sæpius laudata Tobie historiam biblicam quæ varia œconomia bona et mala subministrat ad exemplum vel imitationis sive imitationis vel emendationis; haud secus ac libellus supplementumque Estheris de Mardocheo et Hamane exhibent, quid tam in Ecclesia quam republica et speciatim aula facere soleant, valeantque bene ac male meriti viri feminæque. Hæc igitur vice, et, ut nunc loqui consuevimus, respective in lucem primum revoco, pristinoque nitore restituo duos istos auctores priscos, nempe rhetorem (8) ac poetam sacro-profanos. Nec puto, utrumque mea tam oroque confessione, nec ab ultimi ævi statu alienum esse. Quis

(5) Erasm. in epist. dedic. ante Ambros. opera, edit. Paris, de an. 1539.

(6) Brassican. Præfat. in Salviani episc. Massil. lib. *De provid. Dei*, edit. Rittershus.

(7) Barthius lib. XLIX, *Adversar.*, cap. 10, fol. 2299.

enim nescit quæ prius legislator et oceanus theologiæ Moses dixerit ac scripserit? Imo num pro Christiano habendus, qui sacræ Scripturæ libros canonicos et apocryphos tam docendo quam discendo non legit, et vivendo exprimit (9)?

Nec vitio hæcenus verum fuit isti Ambrosio, quod ex oratore et præside vel iudice factus est episcopus, idemque suæ enarrationis sacræ et jam recusæ multa sæcularia et quidem juridica immiscuit (10). Ac sane ipsemet libellus Tobiae varia continet monita et exempla. Habet ibi theologus multa de religione persecutione et sepultura priorum, deque vero matrimonio, item custodia angelorum, malitia diabolorum, procreatione et educatione liberorum, diuturna vita, arte moriendi, providentia Dei, efficacia precum et similibus. Spatiosum quoque campum jurisperitus ibi reperit, quoad mandata principum, confiscationem et recuperationem honorum, nec non nutus credita et usuras (quæ duo episcopus ille Mediolanensis potissimum illustravit), itemque chirographa, nuptias, pacta dotalia, res proprias et furtivas, convivia nuptialia et alia, captivitate, itinera, hæreditates, migrationes, bonorum divisiones, legitimos acquirendi modos, etc. Quædam etiam ibidem invenit physico-medicus de aquis, piscibus oculis, cæcitate, physiognomia, fumigationibus, cura ægrotorum et acide rerum ad medicinam in primis utilium. Nec deest materia pro ethico, politico et aliis philosophis de hospitalitate, patientia, constantia, castitate, aumificentia, reverentia ac obedientia inter principes ac subditos, parentes et liberos, tum de parcimonia, paupertate, divitiis, morum dissimilitudine, condolentia vel sympathia, mercede ac salario, præmioque ministrorum. Ut sic quilibet ultro meritoque concedat utriusque Testamenti libros esse regulam vitæ, studiorum summam et mundi universi compendium, taleque donum quo nihil admirabilius, majus, et salubrius datum homini, quod qui habet felix; qui legit, felicior; qui ediscit, felicissimus; qui intelligit, Deo simillimus evadit, ut ex jureconsultis dixit Tobias Hessius (11), re nomineque Tobiam nostrum in eo exprimens. Imo vel sola descriptio jurisprudentiæ quod sit rerum divinarum atque humanarum scientia, satis indicat, hujus ordinis viros talia quoque tractare solere ac debere (12). Et forte paradoxum quis diceret, quod S. Chrysostomus ausus fuit affirmare: Laicis sive sæcularibus magis quam ipsis clericis ac sacerdotibus necessariam esse sacrarum literarum lectionem et meditationem; addita hæc ratione, quia quo plures delinquendi occasiones offerantur laicis in tractatione rerum humanarum, eo pluribus etiam indigeant antidotis peccatorum, quæ ex divino codice sint petenda (13).

Hinc factum puto quod in specie et priori nostroque sæculo Novi Testamenti Syriaca versio per legatos in Europam pervenerit, et hi Thesem Ambrosium Albonesi regulum jurisconsultum litteras Syriacas docuerint, necnon Albertus Wicmanstadius jurisconsultus et provinciarum Austriæ orientalium cancellarius tempore Caroli V, et Ferdinandi Imperatorum, ea in sacri negotii promotione multa bona exhibuerit (14); tum præcipue Joannes Reuchlinus, vulgo Capuion dictus librum *De verbo mirifico* ediderit, aliæque circa linguam Hebraicam præstiterit hic jurisconsultus, in sacris apprime versatus (15) et ab Eberhardo, cognomento Probo, principe Wurtembergensi ad Cæsarem Fridericum III constitutus legatus, cujus comites splendide instructos, equos vel aureas phialas et alia donaria eum acciperent, ille tamen antiquissima quædam et bene descripta biblia Hebraica, loco immensi auri ponderis ab imperatore data secum reportare maluit (16); hincque præterea evenisse existimo, quod non modo in controversiis juris divini, naturalis, gentium, canonici et civilis, litinque forensium ac politicarum decisionibus publicis et privatis, dicta tam Veteris quam Novi Testamenti allegare, commodeque applicare sit licitum, juxta Josephi Mascardi, Tiberii Deciani, Joannis Althusii, Henrici Velstenii, et Jonæ Fulevii (17), aliorumque opinionem et exempla laudabilia; sed etiam quod ex diversarum nationum et officiorum jureconsultis Augustinus Callia *Opus mysteriorum Jehovæ*; Franciscus Galetius, Jacobus de Graffis, Melchior Zambramus, Ludovicus Lopezius, aliique tractatus *De casibus conscientiarum*; Nicolaus Mangeorgius codicem *De mosaico et veteri jure* enucleando, Thomas Galletus *Jurisconsultum religiosum*; Horacius Lucius et Innocentius Gentiletus in *Concilio Tridentini traditiones*; Conradus Brunus *De ceremoniis ecclesiasticis*; Henricus Bottens *De synodis episcopalibus*; Joannes Franciscus Pavus *De visitatione ecclesiarum*; Franciscus Duarens *De sacris Ecclesiæ ministeriis ac beneficiis tractatus*; Joannes Corasius *Paraphrasin in tractatum sacerdotiorum*; Udalricus Zazius *De Judæorum infantibus baptizandis*, contra Stellam, et *An fides hosti servanda?* contra Eckium theologum defensione, apologeticam; Scipio Gentilis *In S. Pauli epistolam ad Philemonem*; ejusque frater Albericus Gentilis *In librum Machabæorum et De latina bibliorum versione dissertationes*; Georgius Ederus, *Œconomiam bibliorum*; Joannes Baptista Ficklerus *Theologiam juridicam*; Sylvius Tintus librum *De ordinatione clericorum*; Martinus Antonius Genuensis *Manuale pastorum et De Ecclesia*; Sebastianus Medices *Honimias Dominicales*; Marcus Antonius Natta *De passione Christi*; Isidorus Masconius *De majestate Ecclesiæ militantis opuscula*; Petrus Asylus, Joachimus Hopperus et Conradus Heresbachius *Paraphrases Davidicorum psalms*; Tobias Hessius *Thecam gladii spiritualis*; Joachimus a Beust *Orthodoxas enarrationes et simul versiculos latinos in Evangelia*; Joachimus Mynsingerus, Petrus Heigius et Rutgerus Rulandus (qui etiam *Postillam jurisconsultorum et politicorum* promisit) varias *Precesiones et meditationes sacras*; Eberhardus a Weihe *Verisimilia*

(8) S. Ambrosii liber de Tobia exstat Patr. t. XIV, col. 759, inter sancti præsulis Opera. Edr.

(9) Deuter. c. vi; c. xvi, v. 18; c. xvii v. 9, 12, 18, 19. Act. c. v, v. 34-39, v. 8 cum seq.; c. x per tot.; c. xvii, v. 10-12; c. xviii, v. 2-4, 7, 8, 14, 15, 17; c. xix, v. 6, 7, 20, 35, 38, 39; c. xxi, v. 8, 9, 16-20.

(10) Erasmus ante Ambrosii opera et Herberg. parte II, *postill. cordial.* post fest. Annunt. Mariæ, fol., 192. in fin.

(11) Hessius in *Theca gladii spiritalis*, axiom. 192 et seq.

(12) Dd. commun. ad princ. institut. de just. et jur. cum tit. c. *De summa Trinitate*, et ad tit. seq.

(13) Chrysost. hom. 3, de Lazaro, apud Hutterum in *Loc. commun. theol.*, fol. 38 et 59. Rittershus. in *Expos. Novell.* p. 1, c. 4, num. 9, junctis ejusdem Chrysost. verbis apud Jacob. Heilbrun. in *Bucathol. Pabstumb.*, art. xx, cap. 20, cap. 3, fol. 764.

(14) Joan. Balthas. Baumbach. in tract. *De ling. orient.* cap. xiii. Joan. Gerhard. in *Exeg. loc. theol.* tom. I, loc. 4, *De Script. sacr.*, sect. 3, pag. 557-559.

(15) Reuchlin, in *Cabala, De verbo mirifico, speculo oculari*, e. c.

(16) Brassican. *Præfat. in Salvin.* edit. Rittershus.

(17) Mascard. *De probat.*, concl. 191; Decian. in *Apolog pro jurispr.* cap. xxii, num. 92 et 93; Althus. passim in *Polit. et dicæolog.*; Velsten in *Quæst. polit.* quæst. 1, th. 7; Fulev. in diss. *De S. Script.*, cap. x, juncto Syrac. c. xl, v. 11; c. xliv, v. 4.

theologico-juridico politica in caput Samuelis De jure regio; Joannes Alexander Brassicanus et Cunradus Rittershusius in Salviani episcopi Massiliensis De gubernatione seu providentia Dei et alia opuscula, præfationem atque commentarium; Georgius Remus In Salomonis Proverbia et Ecclesiasten spicilegia; Andreas Alciatus, Antonius Faber, Ernestus Colthmanus, Justus Mejerus et alii ad codicis titulos De summa Trinitate et fide catholica, deque SS. Ecclesiis, episcopis et clericis, deque hæreticis lectiones; Thomas Lansius De cura religionis et anno jubilæo Lutheri (qui magnus theologus initio juris studio fuit deditus, teste Wolffg. Crugero in Catal. mille viror. p. 191) orationes; Christophorus Besolius Axiomata philosopho theologica deque conversione Judæorum, et jure regio Samuelis dissertationes; Henricus Cranius, Justus Springerus et professores Dillingenses De pace religionis inter Catholicos et Evangelicos; Henricus Gebhardus alias Wesenerus De potestate ecclesiastica, religione ac ministeriis ordinibusque sacris, tractatus; Jonas Fulevius Churiolandus (qui spem fecit de integro systemate theologico-juridico) De sacra Scriptura dissertationem juridicam; Ambrosius Lohwasser Psalterium Davidis per rythmos Theonicus in cantionis redactum; in o inter populares et respective collegas quondam meos Gerhardus Gisekenius De veritate corporis Christi in cæna; et Joannes Tilingius Enchiridion disceptationum theologiarum, aliique ex numero jurisconsultorum alios ac integros olim noviterque conscripserint et publici juris fecerint libros, quibus nuperrime accesserint Christophorus Schvanmannus suis cum Epigrammatibus Latino-Germanicis in Evangelia et Epistolas Dominicales, itemque precibus jaculatoriis, suspiriis sacris et hymnis rythmicis, nec non Henricus Besselius cum Tuba pœnitentiæ, et antea ego editione discursuum meorum De appellatione ad judicium Dei in valle Josaphat, ac De homicidio doloso ex dicti Mosis Genesi de Caino fratricida; passimque in tractatu De jure molendinorum, ejusque mantissa De burgis sive castris, caminis, dardanariis, fame et ærascatoribus.

Spero igitur me nunc eo magis excusatum fore, qui non modo præcipientium istorum virorum clarissimorum vestigia longinque secutus, et ejusmodi scripta propria confeci, et nunc aliena fideliter in lucem produxi, ante hac nondum visa, hisque varias lectiones, notas et observationes adjunxi, suo quoque tempore singularem de dubiis libello Tobiaeo circa linguæ Hebræicæ fontem, Græco-Latinam versionem, historiam, seu chronologiam et fidei analogiam, indeque canonis totalem denegationem additurus dissertationem (18); sed etiam quia avum habui theologum, nec non ejusdem facultatis agnatos, affines et fratrem, qui tamen, cheu! præterito anno mortuus; tum pater itidem egit theologum, jurisconsultum, historicum et antiquarium; quorum ego, ut honorum, sanguinum et conjunctionum, ita et studiorum, laborum ac officiorum hæres, imitator, consors et successor, apud illustrem dominum comitem patriæque patrem in cognati quoque locum substitutus, pro viribus a Deo concessis, per septennium tam in consilio et judicio, quam consistorio, simulque ecclesiarum et scholarum visitationibus ibi adhibitus, iterumque in horum archi- et episcopatum vicinorum capitulis sive collegiis ecclesiasticis syndici munera successive sustinens (cujusmodi transmutationes aut repetitiones officiorum vir clar. Joannes Dauthius (19) satis defendit) talia sæpius argumenta tractavi; denique in præsentii militiæ ac malitiæ pleno sæculo postquam per tot annos vixi, in quo animum firmare decet constantibus exemplis, non tam profanis, ut tacitus (20) dixit, quam potius sacris; quo sine Lutherus hujus quasi redivivi Tobiaei libellum commendavit (21), et alius eos qui pluris humanum quam divinam historiam faciunt, pseudopoliticis nuper vocavit (22). Ex quibus simul et in specie eo magis elucescit, reverentissimi, perreverendi, nihilissimi, clarissimi, venerabiles ac doctissimi viri, cur vobis hæc lucubrationes sacroprofanas dicere et dedicare proposuerim? Inter vos namque similium dignitatum personæ existunt, quibus noster Vindocinensis opusculum suum inscripsit. Vos habitis pro successoribus, quorum majores et adhuc quidam ex iis, qui quæve fidei vestræ committuntur, prisco ex instituto, sacrarum litterarum prælectionem quoque inter edendum ac bibendum miscent, referentibus Alberto Trotio (23) et Jona Fulevio (24): vos maxime decet ex canone vel regula ista divina vivere, seu spirituales aut sæculares quis vocaverit, juxta Albertum Krantzium (25); sicque vos estis, ad quos eo magis pertinet tractatio *De libris sacrae Scripturæ canonicis et ecclesiasticis*; quive appellati non tam a regione quam religione, et potius juxta canonem vitæ, quam pensationem annuam vulgo canonem dictam, recentibus Francisco Duareno (26) et Matthia Martino (27): Vos sæpe majores ac minores collegiorum, personarum, rerum et honorum ecclesiasticorum causas examinatis; vos religionis in Romano-Germanico imperio admixtæ, imo divinitus mandatæ, in his regionibus conservatores ac propagatores hactenus, pro nosse atque posse exististis strenui; vos bibliothecarum et antiquitatum cultores laude digni; vos inter belli sacro profani turbas hæc diuturnas tam circa publica quam privata, mecum varia estis perpassi; vos iterum me ad honesta recepistis officia et honorifico salario, speque præmiorum ulteriore excitastis; inter vos ego constantes dominos, fautores et amicos hucusque sum expertus; apud vos denique hic fœtus ingenii denuo natus ac productus alios vicissim aut recipere patronos non admittit.

Suscipite igitur hoc, quidquid est laboris, hilari fronte et oculis perlustrate, manibusque terite hos nov-antiquos libellos; donec majora, si non meliora, dederit tempus magis opportunum et otium aderit suavius, necumque diu salvete ac vivite in Domino.

Dabam ex musæo, quod jam est Verda, in die S. Michaelis archangeli, anno 1644.

VVivis rev. Dominat. nobil. clar. et vener. dignit.]

Omnium fidei et officio addictissimus

Joan: HERINGII J. C. et syndicus.

(18) Prolixiores Heringii notas, quæ ad librum Tobiaei, non autem ad Paraphrasim Matthæi Vindocinensis spectant, omittimus. Adeat Lector Patrum Ben. notas ad S. Ambrosii librum de Tobia, *Patr. t. XIV.*

(19) Dauthius in epist. dedic. ante tract. *De Testament.*

(20) Tacitus lib. xvi *Annal.* in fin.

(21) Lutherus in *Præf. super Tob.*

(22) Adam. Coutzen in *Politic.*, lib. I, cap. 9.

(23) Grotius in tractatu *De perfecto clerico*, c. LVIII, n. 9.

(24) Fulevius in *d. assert. De S. Script.*, c. 1, n. 25.

(25) Apud Gebhard. d. tr. *De potest. et regim. eccles.*, ad c. XII n. 310, p. 300, 301 a. b. ique.

(26) Duareno d. tr. *De benefic. eccles.* l. 1, c. 18.

(27) Martin. in *Lexic. philol.*, verb. Canon, fol.

MATHÆI VINDOCINENSIS

IN TOBIAM

PARAPHRASIS METRICA.

PRÆFATIO

Ad Bartholomæum N. ejusque fratrem N. respective episc. et dec. Turonenses.

Ex agro veteri virtutum semina morum ¹,
 Plantula ² justitia pullulat ampla seges.
 Loth decus hospitii, patientia Job, Salomonem
 Dogma, fides Abraham, spes Simeona probat.
 Intitulans ³ reliquos præconia singula, solus
 Omnia Tobias prætitulatus ⁴ habet.
 Tobiam decorat elemosyna, latria ⁵ firma
 Spes, illæsa fides, exsequialis honor.
 Ut sacra Hieronymi tradit translatio prosam
 Qualicumque metro Vindocinensis arat ⁷.
 Ecclesiæ Turonensis apex, ovium speculator
 Et speculatum præsul Bartholomæe, fave.
 Nobilibus trabeatus ⁸ avis, decus orbis, honestus ⁹
 Forma, sacerdotum gemma, lucerna gregis
 Sol cujus radios, urbis Martinopolis orbi
 Commodat et totum, partis honorat honor.
 Cleri præsidium, via pacis cujus hor ore,
 Cujus luce dies, ingeminata stupet
 Es solis radius, in quo consistit ¹⁰ honesto
 Forma pudicitiaæ rara, sed apta comes.
 Es ¹¹ solis radius cui præsul avunculus agnus
 In pastore fuit, in dominante minor.
 Es solis radius, quo festinatur alumnis ¹²
 Vindocinum, Turonis præsule cive polus,
 Hunc rea mors rapuit cujus dignissimus hæres
 Tractas emerita sceptrâ paterna manu.
 Te Deus elegit, ut ovilia dogmate pascas,

A Exemplo foveas, commoditate juves :
 Te Deus elegit ut dispensare talenta
 Credita ¹³ multiplici sedulitate velis ¹⁴ :
 Te Deus elegit, vas nobile, vas in honorem,
 Vas speciale sibi, vas generale suis.
 Vive, vale decus Ecclesiæ, dispone precanti
 Portum ¹⁵ naufragium pelle, medere ¹⁶ rati,
 Suscipe Tobiaæ titulos cum fratre decano,
 Ut timidum duplex stella serenet iter.
 Gaudeo luce nova vos ¹⁷ prælucescere, quippe
 Sol nitet in geminis cætera signa vacant.
 Sol nitet in geminis, quia veri gratia Solis
 Lampade virtutum vos ¹⁸ beat, auget, alit
 Vivite felices fratres quos corpore solo
 Esse duos, eadem mens probat; una fides ¹⁹.
 B Vos duo, vos unum; miror duo corpora ²⁰ mentis,
 Unum, divinum corpore, mente coit.
 Vos, vos ²¹ vestra precor plantatio, vester Amiclus ²²
 Poscit ²³ me timidum confoveatis iter ²⁴.
 Aspiciate stylo nostro ²⁵ mendica phaselus.
 Freta favore, freti scandula nulla timet,
 Porcorum siliquis pudor est inhiare favillis
 Pieriis pudor est inservisse stylum ²⁶
 Sumitur hæc veteri novitas ex lege legenda
 Ut Patrum veterum testificatur opus ²⁷.
 Transfert Hieronymus, exponit Beda, Mathæus
 Metrificat, reprobat livor, amicus habet ²⁸.

TEXTUS CUM PARAPHRASI METRICA.

CAPUT PRIMUM.

Tobiaæ natale solum Galilæa, voluntas
 Sacra, timor Domini, religionis ²⁹ amor.

C Militat in puero gravitas matura, stupescit
 Pauca dies tenerum corpore, mente senem.
 Neptalici ³⁰ puer urbe, tribu; maturis in annis

VARIE LECTIONES.

¹ Hæc inscriptio est editoris, ex seq. composita. ² in Barthii cod. *amori*. ³ Barth.: *paucula*; et quidem transposito cominate. ⁴ ms. cod. alter, pro *laudant*. ⁵ sive *præsignitus*, ibid. ⁶ hoc est *servitium Dei*, ibid. ⁷ pro *describit*, ibid. ⁸ pro *ornatus*. ⁹ Barth. *honest*. ¹⁰ ms. codex alter, *consentit*. In Barthii cod. distichon simul est transpositum. ¹¹ Barth.: *cui*. ¹² scil. *avunculum* in ms. cod. alt. ¹³ Barth.: *Tradita*. ¹⁴ Hæc duo disticha in alt. cod. ms. non exstant. ¹⁵ Barth. *Portum*. ¹⁶ ibid. *madere*. ¹⁷ scil. *te et fratre*, in alt. cod. ms. marg. ¹⁸ Barth. *no*. ¹⁹ Barth. *unus amor*. ²⁰ ibid. *corpore*. ²¹ ms. cod. alt. *habet*. ²² Barth. *Amiclus* q. ad blandiens et contractum lit diminutivum. ²³ *Portus* ibid., vel justa ms. glossam *servus*: sicque prius hominis quondam humilis nomen Amiclus remaneret. ²⁴ ms. cod. alt. *inops*. ²⁵ Barth. *vestro*. ²⁶ ms. cod. alt. *tædet*. ²⁷ ibid. *apex*. ²⁸ scil. *apud se*, ibid. in marg. ²⁹ vel *religiosus*; ibid. Barthio: *et religiosus*. ³⁰ al. *Neptalici*; Luthero: *Nepthalici*. Barthii in cod. omissum hoc distichon.

Præ teneris redolet sobrietate virum.
 Gente sua minor est annis : sed major honesto
 Proposito merita ²¹ simplicitate præit.
 Planifolia fructificat, tenera canescit in herba
 Messis adulta præsit tempora cana fides.
 Alea fortunæ fortes examinat, aurum
 In fornace nitet ²² anxietate fides ²³.
 Tempore Salmanasar regis captivus, honesta
 Mente Deum recolit, spe comitate timet
 Ridet in adversis virtus, non frangit ²⁴ hone-

[stum

Propositum mersæ prosperitatis hiems,
 Nomine passa Dei redolet tribulatio, pascit
 Passio, delectat læsio, pœna sapit.
 Captivis partitur opes, premitur generali
 Damno, nec propria perditione dolet.
 Visitat infirmos, tristes solatur, egenis
 Condolet et ²⁵ membris gaudet amare caput,
 Triplice compatitur ope, rebus, dogmate, corde :
 Corde gemit, format dogmate, rebus alit.
 Et fidei cultor, quam circumcisio nostri
 Prævia baptismi concelebrare studet ²⁶.
 Jerusalem maturat ²⁷ iter gentilia spernit
 Sacra, Deo sese sacrificare studet
 Ad vitulos, quos Jeroboam rex fecerat, ire
 Horret, apostaticos increpat, arcet iter.
 Fictilibus latrām ²⁸ præfert, idololatra ²⁹ sordet,
 Sordet, ut auctori ³⁰ præficiatur opus.
 Plures esse deos negat, unum prædicat, unum
 Lau dat, ut unius omnia laude metat,
 Odit, amat, reprobat, probat, execratur, adorat,
 Crimina, jura, nefas, fas, simulacra, Deum,
 Fas, simulacra, Deum, probat, execratur, ado-

[rat,

Odit, amat, reprobat, crimina, jura, nefas.
 Semināt, auget, alit, exterminat, arguit, arcet,
 Dogmata, jura, decus, semināt, auget, alit ³¹ (28).
 Ne lateat jubar in tenebris, geminata lucerna
 Tobiaē tūlo spræradiare facit.
 Prima lucerna patet ³² sermone, secunda coruscet
 Exemplo, quod agit ³³ lingua, fatetur opus.
 Exemplo legitur ³⁴ doctrina, quod edocet, actu
 Consolidat mentis expositiva manus.
 Hoc doctore Deum recolit Judæa, deorum

Cultus best, rectum militat, error abiit ³⁵.
 Deum redit annorum ternarius, erogat omnis ³⁶
 Primitias, decimas compatiēte manu.
 Proselytos ³⁷, alienigenas sustentat, ad horam
 Semināt et spargit, ut sine fine metat.
 Condolet afflicto, miseris, blanditur ³⁸, egenis
 Quas largitur ³⁹ opes, multiplicare ratus.
 Janque pupillaris ætas suspirat ⁴⁰ honestas
 Crescit, et in messe ⁴¹ surgit adulta seges
 Primævis tun. cis rosa dedignata teneri,
 Exit florifero cortice, spirat odor.
 Rubigo primæva perit, maturior ætas
 Emicat et fructum dissimulare negat.
 Est adolescentis ætas suspectior, ætas
 B Lubrica, deliciis ebria, legis egenis.
 Ne plures habeat velut emissarius ⁴², Annam ⁴³
 Tobias sociam destināt esse tori,
 Non incentivo Veneris, sed prolis amore
 Uxoratur ⁴⁴, amat fructificare Deo.
 Est adolescentis frenata licentia, sponso
 Sponsa datur, justo sobria parque pari.
 Nubere virtuti virtus lætatur, honestas
 Gaudet honestatis, comparat esse comes,
 Consonat et redolet, melius ⁴⁵ junctura hono-

[rum.

Gratior est flos cum flore, nitore nitor ⁴⁶.
 Ergo relativo consensu cella ⁴⁷ pudoris
 Concipit, emeritum carcere prodit onus
 C Agricola m locupletat ager, fecunda maritum
 Conjux ⁴⁸ progenie floridiore beat.
 Solvitur in puerum partus, patris æquipara-

[tur ⁴⁹

Nomine progenies sedulitate Patris.
 Sole novus radius prodit, lux lumine, dignus
 Sol radio, radius sole, nitore nitor.
 Vernat prole pater dignus, proles patre dignum,
 Vas figulo, figulus vase, parente puer.
 Edocet hunc patris tutela ⁵⁰ tenere tenorem
 Legis, in excessum luxuriare vetat.
 Ut timeat Dominum ⁵¹, primula dogmata, cer-

[tus ⁵²

Quod Domini timor est initiale ⁵³ bonum.
 Inde venit Niniven, genitorem prole maritum
 Conjuge, cognatum concomitante tribu.

VARIE LECTIONES.

²¹ al. *mira*, Barthio. *merito*. Quoad sententiam similia infra sub capite VII, num. 25. ²² Barth. *fides*. ²³ idem: *nitet*. ²⁴ Barth. *mergit*. ²⁵ idem *in*. ²⁶ Barth. et alt. cod. *solet*. ²⁷ ms. cod. alt. *moli-tur*. ²⁸ hoc est *cultum dirinum*. ²⁹ Barth. *idololatria*. ³⁰ ms. cod. alt. *actori*. ³¹ Barthii cod. *schismata*, *probra*, *dolos*. ³² Barth. *nitet*. ³³ Barth. et alt. cod. *ait*. ³⁴ hoc est *cognoscitur*, ibid in marg. ³⁵ Barth. *obit*. ³⁶ eidem *omnes*. ³⁷ hoc est *peregrinos* in marg. ms. cod. ³⁸ Barth.: *miseros solatur*. ³⁹ ms. cod. alt. *dispargit*; Barthii *dispergat*. ⁴⁰ ms. alt. et Barth. *exspirat*. ⁴¹ Barth. *messem*. ⁴² Barth. *admissarius*, scil. æquus qui omnes adiliat. Confer infra cap. VI post medium. ⁴³ Luthero: *Hannam*. ⁴⁴ Barth. *uxoratus*. ⁴⁵ Barth. *melius redolet*. ⁴⁶ et ms. cod. alt. *colore color*. ⁴⁷ B. *colla*. ⁴⁸ Barth. *uxor*. ⁴⁹ idem et ms. cod. alt. *æquivocatur*. ⁵⁰ Barth. *cantela*. ⁵¹ Barth. *Dominum timeat*. ⁵² id. *dogmata prima probatus*. ⁵³ id. *principale*.

NOTÆ.

(28) Tali genere carminis transposito et in totum vel ex parte cancrino, quandoque delectata est antiquitas, ut constat ex aliis et infra sequitur.

Sacrilegos refugit, convictus, devovet escas
Gentiles, negat his ⁶⁶ commaculare fidem.
Non conventiculis horum communicat, imo
Horret, quos idolis thurificare videt ⁶⁷ ;
Sed quia ⁶⁸ corde Deum vir ⁶⁹ justus honorat, ho
[norem
Pensat honore patris primipotentis apex.
Salmanasar dat ei divino munere solus ⁶⁸
Ut queat arbitrio liberiore frui.
Regis in aspectu placet huic, ostendit ⁶⁹ habenas,
Non ⁷⁰ reliquis, regis gratia, regis honor ⁷¹
Cognatis dispergit opes, præcepta salutis
Prædicat, et geminat proximitatis opem,
Est linguæ ⁷² cognata manus, documenta maritat ⁷³,
Rebus, honestati conjugat oris onus ⁷⁴.
Sic mentes recreat et corpora ; dogmate mentes,
Corpora subsidio, pascit utroque Deum.
Defunctos sepelit, vivos sustentat, et omni
Obsequio pietas officiosa viget
Quadrata pietate juvat, vivos ope, bustis
Defunctos, animas dogmate, membra cibis
Tobiæ titulos virtutum quatuor auget
Gratia, plus sapiunt lilia mista rosis :
Tobias rigidus, sapiens, consultus, honestus
Est animo forti, dogmate, jura ⁷⁵ modo ⁷⁶.
Justum jura, modus moderatum, dogmata doctum
Efficiunt, fortem contribulata caro.
Quadrata pietate ⁷⁷ ratus templum Salomonis
Quadratus poterit, ædificare lapis,
Inde Rages urbem Medorum tendit eunt
Assistente viro, conjuge, prole, tribu.
Tobiam monet hic cognati visa Gabeli
Pauperies, misero condolet alma fides.
Naturæ fortuna potens præponderat, horret ;
Naturam sequitur lucra, sophista, favor.
Fluctuat ad censum ⁷⁸ venalis amicus egenum :
Sed refovet verus ⁷⁹, nec fabricatus amor.
Tobiæ pietas nescit fluitare, Gabelo
Condolet et non vult ⁸⁰ dissimulare fidem ;
Argenti sub chirographo bis quinque talenta
Tradit, amicitiam testificatur opus.
Regis amicitia Tobiæ regis amici
Hæc dederant, domini verna amore cliens
Hæsto curriculo prolixi temporis instat
Salmanasar mortis hora, tributa petens.
De medio sublatus obit rex, pessima proles
Sennacherib regnum dilapidare studet.

A Radicis vitio sordet ramunculus, hæres
Improbuſ excedit noxietate patrem.
Gaudet in afflictis ⁸¹ sævire noverca potestas
Justitiæ sceleris via ministra riget ;
Hoc regnante, jacet virtus, præscribit honesto
Impietas, ratio desipit, alget honor :
Justos, innocuos, functos ⁸² premit, enecat, arceſt
Pravus, iniquus, iners, carcere, cæde, rogis.
Tobias fovet afflictos, pietatis ad usum
Dispensare studet mentis et oris opes.
Patrat amore Patris ⁸³ superi, quæ dictat honestas
Legis, se Domino sacrat, agenda replet.
Replet agenda, sacrat Domino se, legis honestas
Dictat quæ, superi Patris amore patrat (29)
Judæa rex regrediens percussus acerbo
B Vulnere, membrorum sanguinis imbre manat :
Israel in populum sævit, sepelire preemptos
Tobiæ satagit officiosa manus.
Tobiam rex Sennacherib sepelire preemptos
Percipit, ira fremit, pessima pœna placet.
Tobiam jubet interim, pro munere damnat.
Pro merito cruciat, pro pietate premit.
Confiscantur opes Tobiæ, quas generales,
Non proprias sensit advena, sentit inops.
Nescit abesse Deus justus, servatur ab hoste
Tobias, soboles unica, sponsa, tribus.
Mortis ad antidotum fugiunt, utuntur amico
Præsidio, tegit hos proximitatis honor ⁸⁴.
Tobias latitat nudus, poscensque timoris
C Antidotum, Domino subveniente, latet.
Post lamenta redit lyra ⁸⁵, juridictio ⁸⁶ regis
Exspirat, remeant gaudia, moeror obit.
Opprimitur, novies exhaustis quinque diebus,
Rex perimit figulum vas, genitura patrem.
Tobias redit in lucem, latitare coactus
Emergit, domino restituntur opes.

CAPUT II.

Instat festa dies, Tobias sudat in usum
Lætitia, ridet exhilarata domus.
Ad conviviolum cognatos convocat, escis
Dispositis, natum convocat, ista monet ⁸⁷ :
Vade, voca quoscunque bonos commendat origo
Nostra, timoratos elige ; jussus abit.
Dum puer accelerat, patri parere paratus ⁸⁸,
D Nudus ei cæsus Israelita patet.
Condolet occiso patrem pietate monetans ⁸⁹,
Patrissare studet, degenerare negat.

VARIE LECTIONES.

⁶⁶ pro his. ⁶⁸ ms. cod. alt. videt. ⁶⁹ vel quod ; Barth. et qui. ⁶⁷ id. cew. ⁶⁸ ms. alt. prolis. ⁶⁹ Barth. protendit. ⁷⁰ id. præ. ⁷¹ ms. alt et Barth. amor. ⁷² ms. cod. alt. verbis. ⁷³ pro conjungit, ibid. ⁷⁴ ibid. et Barth. opes. ⁷⁵ Eo usque a Barthio editi sunt versiculi ; reliquos nondum vidi. ⁷⁶ ms. cod. alt. jure. ⁷⁷ al. virtute. ⁷⁸ al. accensum. ⁷⁹ al. verus refovet. ⁸⁰ al. remitt. ⁸¹ al. afflictos. ⁸² fortassis sanctos. ⁸³ al. Patris amore patrat. ⁸⁴ al. amor. ⁸⁵ pro gaudio, in marg. alt. cod. ⁸⁶ pro juridictione. ⁸⁷ ms. cod. alt. habet infert. ⁸⁸ al. platea. ⁸⁹ pro imitando sive moribus representans, seu moneta sit imagine et quasi admonitione.

NOTÆ.

(29) In ms. cod. alt. hoc distichon non reperitur et fortassis irrepsit ; quia fortuito aut studio lacti versiculi in totum cæceni ; ita ut ex pentametro

natus hexameter : velut ex parte aliud genus supra habuimus.

Ad patrem reditum maturat, singula narrat
 Visa; madet fletu sollicitudo patris:
 Surgit ab accubitu, jejunos abit, pietatem
 Invitat, corpus intumulare sinit.
 Tollit et occultat corpus, quia læsus abhorre
 Insidias; quod agit, notificare timet.
 Noctis ad adventum suspirat, tempus opacum
 Eligit et timidus noctis amicat opem⁹⁹:
 Gentiles timet insidias insistere, quippe
 Exsecaturizantes⁹⁸ læsus abhorret aquas.
 Dum corpus sepelit compassio mentis honorat
 Facta, sacrum gemitu conjuge vernat opus
 Fletibus ora rigans; non ignorans⁹⁸, quia quisquis
 Seminat in lacrymis prosperitate metet.
 Inde domum repetit⁹⁹, satagit memorare⁹⁸, quod

[Amos

Ore prophetali concinit, imo Deus:
 In lamenta dies festi vertuntur, in actis⁹⁸
 Verba prophetiæ notificata patent.
 Invida Tobiam reprobata vicina, damnat
 Obsequium, meritum garrulitate premit.
 Mentis inops audes sepelire cadavera, nunquid
 Sennacherib gladios commemorare potes?
 Justo proposito Tobias constat⁹⁸ in actu
 Justitiæ stabilis fructificare studet.
 Ante bonus melior sit et optimus, ardet honestas
 Ueberior plebis asperiore sono.
 Quippe timor Domini probris præponderat, horret
 Murmure plebeio depretiare fidem.
 Defesso sudore viro gratissimus hospes
 Est sopor⁹⁷, invitata languida membra quies.
 Vir, fracto torpore, toro sua membra reponit⁹⁸,
 Fessus hirundo domum circumat, ova fovet:
 Proximus est paries, ubi sunt cunabula prolis
 Ut natura jubet, deliciosa luto;
 Fæx oculos cæcat, dum solvit hirundo tributum
 Ventris hirundineo stercore visus obit.
 Sic tentat famulos ut patientia præstat⁹⁸
 Exemplum, quasi sol collaterale jubat.
 A granis paleas discriminat area summi
 Judicis, elimat¹⁰⁰ membra, flagellat amans.
 Quod fornax auro, quod ferro lima, flagellum
 Messibus e. t. justis asperitatis onus.
 Vir grates cæcatus ait, non murmurat ira,
 Nec strepitu satagit magnificare Deum.
 Aspera mellificat patientia, quidquid amarum
 Instat, Elisæi dulce farina facit,
 Suadet Elisæus ut agre. tes conteras herbas
 Israelitarum concio¹ jussa facit.
 Conterit accretas ollis, conservat ad usum
 Victus et² inde tamen pacificare studet.

A Dum gustant præamara³ stupent, clamatur: In
 [olla
 Mors, pater, est; adhibet mella farina patris.
 Aspice⁴ quid lateat⁵, nucleus latet in nuce, gra-
 [num,

Si placeat⁶, stipulis eliciatur, adest.
 Concio claustralis tibi sit, plebs Israël, herbæ
 Disciplina, rigor olla, propheta Deus.
 Verus Elisæus dulcorat amara, cicutam
 Mellificat, fragiles roborat, addit opem:
 Grata farina datur humilis patientia, morum
 Nutrix egregii pectoris alma comes.
 Si quid amarescit tibi, si riget ira, farinam
 Hanc adhibe; ridet rixa, cicuta sapit.
 Chamo⁷ vel freno rigido⁸ compescere belles

B • Maxillas asinæ⁹ discutientis onus.
 Est onus ordo gravis, sed honor, maxilla libido,
 Frena rigor, torpor chamus, asella caro.
 Tobix tribus insultat: Tibi pessime¹⁰ cæco,
 Pro mercede datur pœna, cicuta favo;
 Hos tibi dat fructus elemosyna plurima, crebri
 Funeris obsequium continuata fides.
 Increpat hos vir, mente¹¹ ratus, mansuetus ab-
 [horret,

Probris probra malis æquiparare malum:
 Ad petram satagens primos elicere¹² motus,
 Iræ primitiæ luxuriare vetat.
 In Dominicum gaudens Domino mœrore sepulto
 Laudat, cujus onus est leve, suave jugum.
 Immotus patiens probris responsa propinat
 C Paucula quæ pietas officiosa jubet;
 In Dominum nolite loqui perversa, molestum
 Nil puto quod faciat Primpotentis apex.
 Expectare decet nos vitam gaudia cujus
 Sumit¹³ quisquis amat¹⁴ continuare fidem.
 Hæc est vita brevis, tenebrosa, sophistica; vita
 Est ventura manens, lucida, vera fides¹⁵.
 Quidquid agat Dominus, regnat¹⁶ benedictus in
 [omni

Tempore, laus ejus semper in ore meo.
 Sic non prævaluit tentatio vincere justum
 Job, stabilem casu consolidante virum.
 Non quantum natura jubet perversa, sed ultra
 Fœmineos mores condolet Ilanna virum,
 D Naturæ fragilis morum medicina, grabatum
 Visitat et nuclei tasta sapore sapit.
 Mentiri natura stupet, dum sponsa marito
 Exhibet irata prosperitate fidem.
 Integra jura tori servare studet, licet ista
 Rara sit agricola deficiente seges.
 Sponso compatitur, sociali mente maritum

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁹ pro 'amicabiliter desiderat, seu in ms. alt. cod. suppositum est. ⁹¹ pro ebullientes, ibid.
⁹⁸ al. ignorat. ⁹² al. repetens. ⁹³ pro ad memoriam reducere, ibid. ⁹⁴ al. actu. ⁹⁵ al. constat Tobias.
⁹⁷ al. sapor. ⁹⁸ al. supinat. ⁹⁹ al. sapientia præstat. ¹⁰⁰ pro purgat, in ms. al. margine. ¹ pro turba.
² in ms. cod. alt. omisum et. ³ fortassis peramara. ⁴ al. inspice. ⁵ scil. in hac historia, in marg.
ms. cod. ⁶ al. placet a. ⁷ al. camo. ⁸ al. rigido freno. ⁹ carnis, ibid. ¹⁰ al. pessima. ¹¹ al. lege.
¹² al. allidere. ¹³ al. sumat. ¹⁴ al. amet. ¹⁵ al. dies. ¹⁶ al. regnet.

Sustinet, obsequitur, inuicet, honorat, amat :
 Militat ¹⁷ ad victum, quæ dat textura propinat
 Paucula multiplici sedulitate viro,
 Tobix manibus quesita viatica defert ¹⁸
 Vita ¹⁹, mens redimit, quod minus actus ²⁰ habet,
 Dum Phæbo redit emerit ²¹, quem sedula defert
 Hædulus auditu percipiente viro;
 Quod neque inuitus denuntiat auris, et alter
 Sensus, ab alternis proditione ²² viget :
 Reddite, Tobias clamat, furtiva videte
 Ne sit præda, vivant propria, furta premunt.
 Hanna dolet, natura redit, se voce futetur
 Sexus, et objurgat asperiore sono :
 Irrita deperit tua spes, elemosyna vana
 Quid valeat, visus perditione patet.

CAPUT III.

Tobias geminat gemitus, ancilla doloris
 Fletus unda rigat imbre madente genas.
 Plasma patrem, figulum vas, fontem rivulus æger
 Deposcit medicum voce, timore, fide.
 Justus es et justa tua sunt examina, summe *
 Rex, æterne, potens, vita, lucerna, salus ;
 Rex regum, Dominus dominantum, cujus amicitia ²³
 Verba, dulcescit pœna, flagella iuvant :
 Quem memorare nequit mens ²⁴, noscere, laudes
 Exaltare, loqui lingua, locare locus.
 Sub perpendicularo disponis singula, nullum,
 Te mediante, ratum depretiatur opus.
 Non tibi peccantis mors, sed conversio; vita,
 Non vindicta; cruor non placet, imo salus.
 Grates exhibeo tibi, te cæcatus adoro,
 Damnatus vereor, excruciatu amo.
 Ne reminiscaris servi delicta, parentum
 Sint peccata licet multa, remitte reis.
 Nos nocui, nos transgressi tua iussa ; sed ægra
 Vulnere non gladii, sed medicantis egent ²⁵
 Non intres in iudicium cum paupere dives,
 Cum servo Dominus, cum fluitante potens :
 Non in iudicium intres ²⁶ cum pulvere fortis
 Exsulæ rex, stabilis hospite, messo sator.
 In vas quis figulus, fabricam faber, in genituram
 Quis pater, in stipulam quis sator arina gerat !
 Ultio non placeat tibi, sed miseratio ; flecte
 Iudicium, misero parce, medere malis.
 Peccavi, redeo, misereo, precor ; miserendi
 Tempus adest, miseros te refovere decet.
 Heu patior, refoventis egens, abjectio ²⁷ plebis,
 Fabula vicinis, ridiculosa lues !
 Heu videor vernis, non homo, consumere fruges
 Natus, vita nocet, postulo morte frui !

A Heu vitæ tædet animam. ²⁸ derisio factus
 Publica, posco mori, mors mihi sola salus
 Postulo suscipias animam, tua sacra voluntas
 Fiat, ut optatæ mortis amore fruatur.
 Est mihi vita mori, mors vivere, mors mihi vitæ
 Dulcior est, redolet vivere mortis amor.
 Deprecor, aspira ; patior, succurre ; molestor,
 Consolare ; sequor, respice ; posco, fave.
 Sic mortem dolor invitatur, sententia mortis
 Fronte patet, legitur ore doloris onus.
 His ²⁹ precibus similis querimonia consonat urb
 Medorum, loca sunt dissona, tempus idem.
 Increpat excessus ancillæ Sara venusta
 Virgo, cui Raguel est pater, Hanna parens.
 In fragili species sexu ³⁰ miratur honesto
 B Nupta, sibi morum forma maritat opes.
 Septem nupta viris fuit hæc, quos dæmonis ira
 Pressit, et illæso verna honore pudor.
 Pressit pœna reos, dum carnis amore pudoris
 Virginei satagunt depretiare ³¹ rosam.
 Hasmo ³² dæmonio nomen, pes ultima vocis
 Restat, ne videar ³³ intitulare malum ;
 Fiat honore ³⁴ Dei decisio ³⁵ nominis, hoste
 Nempe Dei pudor est, æquiparare Deo.
 Non est ad Belial Domini conjunctio, lucis
 Ad tenebras, Themesis ³⁶ hac ratione placet
 A diverticulo repetatur mentio Saræ
 Virginis ; ancillam dum regit, ira riget,
 In dominam conspirat atrox ancilla venenum
 Naturæ ³⁷, loquax elicit ista, refert :
 C Infecunda, precor ³⁸, vivas et inutilis, expers
 Conjugii, damnis obruta, prolis inops ;
 Pœna ream reprimat, pietas divina virorum
 Interfectricem, fructificare negat.
 Innocuum nunquid proponis cedere, sicut
 Nocte cecidisti prodigiosa viros ?
 His dolet auditis pia virgo propheta doloris
 Virginei fletus pullulat, ora madent ;
 Ad famæ gemitu interitum, ne læsa laborat ³⁹
 Fama, lames mortis impetuosa placet ⁴⁰.
 Desolata jacet ⁴¹ conclavi, mœsta cubili
 Incubat et lacrymas continuare studet.
 Dum fluit ⁴² in lacrymas, iterat lamenta, dixit
 Hæc triduauna cibo, hic placet ausque cibo.
 D Mœsta die quarto Dominum rogat anxia, tales
 Eructat, gemitu præpediente, preces :
 Nostrorum Deus ⁴³ alme patrum, tibi sit benefi-
 [ctum
 Nomen, sit tibi laus, gloria, regna, decus ;
 Exsilio via, vita polo, dux orbe lucerna

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷ pro laborat, ibid. in marg. ¹⁸ al. vitæ. ¹⁹ al. Defert. ²⁰ al. Aptus. ²¹ pro sole abs onso; ibid. in marg. ²² vel perditione. ²³ hoc est amicitia sunt, ibid. in marg. ²⁴ ms. cod. alt. inserit nescio; fortassis nescia pro sequenti noscere. ²⁵ al. opem. ²⁶ al. Intres in iudicium. ²⁷ al. abjectio. ²⁸ fortassis postquam. ²⁹ pro his. ³⁰ al. sexu species. ³¹ al. premiari. Prius vero significat prelibare, in ms. cod. alt. margine. ³² pro Asmo. ³³ simile de voce Mausin, cum alia ratione, vide apud Lutherum in præf. Germ. super Daniel. cap. 12. und sonderlich. ³⁴ al. amore. ³⁵ al. derisio. ³⁶ fortassis Tmosis. ³⁷ al. naturale, fortassis natura, onisso comate. ³⁸ al. refert. ³⁹ al. labore. ⁴⁰ al. latet. ⁴¹ al. sedet. ⁴² al. defluit. ⁴³ sanctorum pater.

In tenebris, pelago nauta, labore quies;
 Principium sine principio, sine fine priorem
 Tempore te series temporis esse stupet;
 Spes sine defectus offendiculo, sine nube⁴⁴
 Sol, sine desidio⁴⁵ pax, sine nocte dies.
 Te colo, te laudo, voco, rogo, diligo, posco timore,
 Affectu, precibus, spe, pietate, fide:
 Quippe viæ tibi iudicium, miseratio, verum
 Sunt, verus iudex es, miserere precor⁴⁶.
 Exsultas venia, non iudicio, pietate
 Non neces; non gladius, sed medicina placet.
 Absolvas, precor, innocuam de cæde virorum,
 Objectum⁴⁷ scelus hoc purificare velis;
 Nupsi non stimulo carnis, non amore virillis
 Contractus⁴⁸, remove crimina, parce, precor,
 Parce precor, quia malo pati discrimina vitæ,
 Quam famæ vitio sordidiore frui⁴⁹:
 Parce precor, quia tot patior discrimina vitæ,
 Interitu cupio commodiore frui.
 Scrutaris renes et corda, Deus, patet omne
 Cor tibi, mens loquitur, notificatur opus.
 Scis me, summe Pater, immunem sanguine, cæde;
 Nec volo, nec volui commaculare fidem⁵⁰.
 Sunt tua iudicia⁵¹, justissime rector, abyssus
 Multa, non humanæ conditionis egent.
 Flores post hiemem⁵², mel post absinthia, risum
 Præstas post lacrymas, post tenebrosa iubar,
 Cur cecidere viri, scis, nescio: forte maritum
 Vis alium, salva virginitate, frui.
 Vitæ malo statum labi, quam labe reatus
 Fama labet⁵³, cesset pœna, reatus erit.
 Largitor veniæ, Rex summe; salutis amator
 Et dator, objectum crimen abesse jube.
 Et mihi sola salus, mihi sola medela; vel aufer
 Criminis objecta probra, vel adde mori.
 Affligor, miserere precor; defende, laboro;
 Subvenias, crucior; protege, lædor; ades?
 Nescit abesse Deus in se sperantibus, ægros
 Visitat, elisos erigit, arcet onus.
 Impetrat auxilium pietas, pia virgo perorat
 Et senior, redolent cordis in ore⁵⁴ preces;
 Est accepta Deo præfata querela duorum
 Fiunt vota, salus unica, plāga⁵⁵ duplex.
 Cœlo missus adest Raphael, qui vulnera sanat⁵⁶
 Amborum redimat⁵⁷ probra, propinat opem.

CAPUT IV.

Tobias Domino grates ait, ut moriatur,
 Credit apud Dominum prævaluisse⁵⁸ preces.
 Displicet hæc mors grata patri, quia gaudia prolis
 Discutiet mortis perniciose dies.
 Quippe pater prolis vernat⁵⁹ pietate, dolorem

A Lætificat prolis gloria, prolis amor⁶⁰.

Patrissare studet Tobias junior, horti
 Delicias rosulæ, testificatur odor.
 Messis agrum redolet, radicem virgula, fontem
 Rivus; messis agro, messe probatur ager:
 Lampas luce micat, lux lampade, patris honore
 Præradiat proles, prolis honore pater:
 In fructum renovatur ager, rosa primula spinam
 Festivat⁶¹, redimit plantula grata senem,
 Dum recolit prolem Pater et⁶² primordia sacra
 Indolis, emergunt gaudia⁶³, vita placet.
 Dum sponsæ memorat opprobria, gaudia mergit⁶⁴
 Mœror⁶⁵, amor vitæ languet, obire sitit.
 Sic dubitat, sic mortis amor cum prolis amore
 Disputat et pugnet cum pietate dolor.

B Non sibi sed genito genitor, vult vivere, quamvis
 Amplius esse negat, non negat esse pater.
 Mors et vita placent genitori, vita doleant
 Mors placet, a patre mors, vita dolente fugit.
 Sic vitam probat et reprobat, negat, appetit, hor-

[ret,

Flagitat, infestat, eligit, odit, amat.
 Allegat pro morte dolor, natura perorat
 Proli sic fluitat inter utrumque pater.
 Mors tamen hac ratione placet, quia præmia sperat
 Emeritus, sperat cœlica regna Patris.
 Orbe peregrinus patriam sitit, ut patris æde
 Exsilium mutet, hospitiumque domo.

Sperata mercede ratus contagia mundi

C Respuit, ad cœlum præmeditatur iter.

Ergo vocat natum, qui patris gloria, patris
 Est speculum, patris sollicitudo frequens,
 Ut putat optata de morte ratus⁶⁶, vocata
 Prole suæ domui dispositurus ait:

Nate, precor, mea jussa libens intellige, patris
 Expedi in factum fructificare preces.

Nate, cavenda cave, sectare sequenda, relega⁶⁷
 Crimina, vas mentis purificare stude;

Spinis et tribulis purgare novalia debet⁶⁸
 Qui serit, ut semen fructificare queat.

Purga vasa, nisi purges, liquor omnis acescit
 Infusus, pereunt semina, messis obit,

Cede malis, cole virtutes, sic floribus hortus,
 Messe redundabit area, spina rosis.

D Spina potens desit ventosa superbia, morum
 Prodigia, nequitia fomes, origo necis.

Ne sit avaritiæ fex, cui sua deesse stupescit
 Copia nuda, sitis ebria, plena fames.

Invidiam fugias, quæ nata nocere, dolore,
 Læta, dolet lætis, commoda vita premit.

VARIE LECTIONES

⁴⁴ al. labe. ⁴⁵ al. distinctio. ⁴⁶ al. mei. ⁴⁷ objecta, sicque præcedens coma hic inserendum esset.
⁴⁸ al. contactis. ⁴⁹ al. premi. ⁵⁰ al. manum. ⁵¹ fortassis omissum est O. ⁵² al. hyemes. ⁵³ in ms.
 cod. dicitur hoc verbum antiquum. ⁵⁴ al. honore vel odore. ⁵⁵ al. pœna. ⁵⁶ al. sanet. ⁵⁷ cur non re-
 dimit. ⁵⁸ al. convaluisse. ⁵⁹ al. vernat prolis. ⁶⁰ al. honor. ⁶¹ Hic non modo prolixus excursus sequitur,
 sed etiam in alt. cod. ms. exstabat: Liber secundus de informatione filii. ⁶² pro ornat. ⁶³ al. patris.
⁶⁴ al. gloria. ⁶⁵ al. mœror. ⁶⁶ al. mergit. ⁶⁷ ms. cod. alter: certus de morte. ⁶⁸ h. e. expelle ibid.
⁶⁹ al. decet.

Respue Luxuriam, quæ prodiga sanguinis, hostis
 Est animæ, fragilis carnis amica nocens.
 Parvulus ad petram furor alliditur, ut Ira
 Sopita pereant schismata, regnet amor.
 Nunquam crede Gulæ, cui Crapula servit, obedit
 Gustus, adulatur suavis in ore sapor.
 Effugias avidæ mentis contagia, vitæ
 Tædia, divini muneris esto memor.
 Sis humilis, largus, castus, miserator, abundans
 Pace, modo vitæ munere plaude Deo.
 Insere virtutes, decisis sentibus, horto
 Purgato poterunt fructificare rosæ,
 Hoc precor, hoc jubeo toto conamine, tota
 Ex anima, toto dilige corde Deum
 Ut legi faveas tibi, sicut ameris, ametur
 Proximus, ex primo pendet amore sequens.
 Sabbatha devotus recoles⁷⁰, ut præcipit alma
 Lex, servile dies festa relegat⁷¹ opus.
 Et patris et matris potiaris honore⁷², tenorem
 Vitæ multiplicat hac pietate Deus.
 Non interficias⁷³; nunquam mœchabere; furtum
 Non facias⁷⁴; falsum testificare nihil⁷⁵,
 Non cupidum faciat aliena pecunia; nullam
 Dæmnis alterius luxuriare decet.
 Sponsam non capias⁷⁶ quam duxit proximus; imo
 Floreat illæsus proximitatis amor.
 Hæc legis præcepta decem, nisi fallar, habere
 Ex patrum veterum traditione potes.
 Hæc aliis facias, quæscis tibi commoda, nulli
 Fac, quæ facta tibi pernicioza times⁷⁷.
 Tres reor ancillas operis congressio quarum
 Quodlibet⁷⁸ in fructum⁷⁹ fructificare facit.
 Tertia, si desit, aut commoditate carebit,
 Aut semiplenum destituetur opus
 Quidquid agant homines, prior est ancilla voluntas
 Propositi, facti prævia, mentis iter.
 Hæc inter socias prior est operique sororum
 Primum præfigit officiosa gradum.
 Inde secunda subit consulta licentia, quidquid
 Expediat licito conciliare studet:
 Tertia propositi consummatura facultas⁸⁰
 Supremam satagit conciliare manum.
 Hæc tria, quidquid agas, cole, concurrentibus istis
 Quodlibet humanum fructificabit opus.
 Effuge tres hostes animæ, versutia quorum
 Perversis triplici perditione nocet.
 Tres hostes hominis: dæmon, caro, mundus acer-
 [bant⁸¹

Insidiis fructus spiritualis obit⁸²,

Est caro defectus ancilla, sophisticus hostis

Mundus, apostatica⁸³ dæmonis ira riget.

Mundus spondet opes, regnat connata⁸⁴ voluptas

A Carne, superstitio dæmonis arma gerit.
 Mundus avaritia tentat, caro sævit hiatu,
 Luxuriæ latram dæmonis ira premit,
 Proditor est animæ dæmonis, seducit ocellos
 Mundus, adulatur renibus ægra caro.
 Mundi sperne rotam, caro contineat, cole toto
 Corde Deum; tria sunt tela, medela triplex:
 Carnem frange, juvat; carni blandire, minatur;
 Hanc afflige, favet; huic famulare, necat.
 Sunt famulæ carnis⁸⁵ tres: lubrica lingua, soluti
 Renes, ingluvies ambitiosa gulæ.
 Renes vana petunt, gula devorat, ebria lingua
 Palpat et currit liberiore rotâ.
 Est duplex hominis motus: caro, spiritus, alter
 Alterius pretium depretiare studet.

B Spiritus est sponsus, caro sponsa, domesticus hostis,
 Sponsum sponsa premit proximior dolo:
 Militat⁸⁶ adversus animam caro noxia, sponso
 Sponsa nocet, sponsæ sponsus amicat⁸⁷ opem.
 Hæc nocet, iste docet; hæc destruit, hic struit, iste
 Præmiat; hæc cruciat; hæc premit, ille gemit.
 Si rerum⁸⁸ jubar inspicias⁸⁹, est spiritus Adam,
 Eva caro, sponsi pernicioza comes.
 Eva nocens Adæ pomum præsentat, amicat
 Blanditiis, palpat munere, fraude nocet:
 Alludit⁹⁰ caro spiritu, blanditur, inescat,
 Palpat, adulatur, pollicitisque ligat.
 Quam caro spiritui dat, delectatio pomum
 Esse potest, pomum mordet avara caro.
 In pomo tria sunt: odor⁹¹ et sapor⁹² et color⁹³,

C [imo

His tribus allicitur ambitiosa caro.

Laudis odor, tactus sapor, et color oris

Sunt in carne, quibus illaqueatur homo.

A morsu vetito mors dicitur, omnia mordens,

Nominis exponens⁹⁴ significata sui.

Pone merumque⁹⁵ et talos, caro clamitat, audit

Et dolet offendi spiritualis honor.

Spiritus exclamat: crucifige ream, crucifige

Carnem, templâ Dei destruit ægra caro.

Spiritus expugnat carnem, ne sponsa maritum

Lædat, et infligat collateralè malum.

Est carni cognata Venus, jactantia, fastus,

Ambitio, livor, crapula, rixa, dolus.

D Ventre saginato Veneris suspirat ad usum

Carnis⁹⁶ amica caro, carnea membra petens.

Victus sobrietas dat grata remedia luxus

Et veneris: paucis utere, luxus obit⁹⁷

Spiritus excludit vitium carnale, propinat

Vitam spiritui mortificata caro.

Asserit ut Salomon, tria sunt, confusio quorum

Excludit fragiles commodiore domo.

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁰ al. *recolas*. ⁷¹ al. *releget*. ⁷² al. *amore*. ⁷³ al. *interficiet*. ⁷⁴ al. *facies*. ⁷⁵ pro *nihil*; ut alii quoque scripserunt. ⁷⁶ fortassis *cupias*. ⁷⁷ al. *caves*. ⁷⁸ al. *Quelibet*. ⁷⁹ al. *factum*. ⁸⁰ al. *voluntas*. ⁸¹ h. e. *corrumpunt*, ibid. ⁸² al. *opes*. ⁸³ al. *apostatici*, ⁸⁴ al. *cognata*. ⁸⁵ al. *carnis famulæ*. ⁸⁶ pro *laborat*. Sed in alt. cod. ms. est *Mulcitat*. ⁸⁷ h. e. *implorat*, ibid. seu *amicæ*. ⁸⁸ al. *verum*. ⁸⁹ al. *expedias*. ⁹⁰ ibi et hic subintellige *ut, sic*. ⁹¹ al. *color*. ⁹² al. *æ odor*. ⁹³ al. *sapor*, sed alter ordo mox repetitum. ⁹⁴ al. *exponit*. ⁹⁵ al. *merum* vel *metum*. ⁹⁶ al. *ventris*. ⁹⁷ al. *abit*.

Hæc tria sunt : Fumus aqua stillans, noxia conjux, A
 Sub palea granum spirituale latet.
 Est aqua consuetum scelus, ignorantia fumus.
 Conjux esse potest ⁹⁹ nata nocere caro.
 Nate, precor, dissuesce malis, cole dogmata, car-
 [uem
 Refrena, tria sunt tela, medere tribus ⁹⁹.
 Septem sterne Deo quæ sunt odiosa, supre-
 [num ¹⁰⁰.
 Detestatur, habes ex Salomone fidem,
 Scilicet hæc : Oculi sublimes, lingua dolosa ;
 Sanguinis innocui cæde cruenta manus ;
 Additur his modis ¹ meditatio pessima ; proni
 Ad mala discursu ² liberiore pedes :
 Testis falsidicus, quam detestabile, constat
 Esse Deo, fratrum schismata sæva ferens ³.
 Non in carne tibi fiducia, carnem
 Comprime, ne reprimat te vitiosa caro.
 Si quis materiam perpendit originis hujus ⁴
 Unde supercilium tollitur, unde tumor ?
 Est caro vas luteum, vas lamentabile, fenem
 Aridolum, fragilis glebula, saccus olens.
 Carnis vita labor, carnis conceptio tabes,
 Menstrua putredo finis, origo lutum.
 Sperma prius, modo ⁵ saccus olens, post vermicibus
 [esca
 In tuniba ⁶, quamquam dote superbit homo.
 Es sapiens, marcet sapientia, morte redundans
 Divitiis ⁷ lapsu mobiliore ⁸ auunt.
 Es probus, exspirat probitas ; es honestus, honestas
 Labitur ; es fortis, fortia morte jacent ⁹.
 Regreditur ¹⁰ cinis in cinerem, resolutio carnis
 Monstrat principii ¹¹ materiale, lutum.
 Hostes ne timeas, tua circumcidere debes
 Membra Deo, quod obest, emaculare ¹² stude
 Ne vacuum videas, oculos averte, fenestris
 Ne ¹³ patulis mortis ingrediatur hiems.
 A labiis expelle dolum, meditatio cordis
 Aspectu vigilet, iudicis ¹⁴ oret opem.
 A lapsu diverte pedem ¹⁵, vaga lumina flecte ¹⁶
 Ad lacrymas, animam ne moriatur, ama.
 Vas figulum laudare stude, mens concolor ori
 Consonet ut laudem constiteatur opus.
 Se laudi conformet ¹⁷, nisi verba ¹⁸ marites ¹⁹
 Verbis, verba nocent frivola, fructus obit.
 Turtur ad cellas ²⁰ rostrum deflectit in actum ²⁰,
 Sermones sapiens fructificare facit.
 Est laus sacra Dei, via vitæ, cœlica vita
 Laudatoris honor, plasmatis hostis onus.

In reliquis ²¹ studeas magnificare Deum,
 Lubrica fortunæ, non te premat alea, vivas
 Major in adversis, prosperitate minor.
 Quanto major eris malis descendere, vivas
 In magno mininus, in dominante cliens ²².
 Ut ²³ tua sis pronus, ad proxima commoda ²⁴ sup-
 [plex
 Aterius plausu, plaude, dolore dole.
 Sperne malos, cole prudentes, compesce rebelles
 Da miseris, soutes respice ²⁵, parce reis ²⁷.
 Quidquid agas, vitio nunquam ²⁸ mergatur ho-
 [nestas.
 Fama lucro, rebus perficiatur honor ²⁹.
 Sit tibi juris amor, timor... ³⁰, pudor alius
 B Criminis innocuæ simplicitatis honor.
 Sit tibi lex requies Domini, caro victima, mun-
 [tus
 Exsilium, cœlum patria, vita Deus.
 Sic bonus et redolens famæ dulcedine, morum
 Lampade ³¹ vita dolet, moribus orba mori.
 Sis pius obsequio, facundus dogmate, suavis
 Alloquio, stabilis mente, favore placeas.
 Pax iram reprimat, fastum patientia, luxum
 Sobrietas, odium gratia, probra decus.
 Si quærat honor, onus ³² intricatur ³³ honori
 Quæris opes, ad opus ³⁴, fructificare petunt.
 Si quærantur opes tribuas, ut oportet, egeno,
 Dives opum, fer opem ; sic operantur opes.
 Si delectat honor onus ³⁵ adjacet exigit esse
 Fructus honos ³⁶ oneris ³⁷, fructus honoris
 [onus.
 Si quærat honor, ut onus restringat honoris
 Delicias, oneri compatiatur honor.
 Nubat honos oneri, nec onus blasphemet ³⁸ ho-
 [noris
 Præsidium, nec honor, distiteatur ³⁹ onus.
 Quæris opes, inopi fer opem ; venaris honorem,
 Si quærat honor, ne fugiatur onus.
 Te non excruciat census, sitis ebria, cujus
 Pullulat ex gustu multiplicata fames ⁴⁰,
 In cupidis sitiit ebrietas, præsentia desunt,
 Quærit habens, inhiat copia, plenus eget.
 Heu quid pro croceis ⁴¹ affectas stercorea ⁴² morum ?
 D Heu quid opes opibus cumulas, quid propria
 [quæris ?
 Cum se nemo queat appropriare sibi :
 Nil possessor habet, quia quisquis habetur, ha-
 [bere

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁹ al. *Esse potest conjux.* ⁹⁹ al. *dampna mea cæla triplex.* ¹⁰⁰ pro *ultimum*, ibid. ¹ al. *cordis.* ² al. *discursu.* ³ al. *serens.* ⁴ al. *unde.* ⁵ al. *post.* ⁶ al. *In tumulo.* ⁷ al. *Diliviis.* ⁸ al. *liberiare.* ⁹ al. *Marte cædunt.* ¹⁰ pro *redigitur.* ¹¹ pro *principium.* ¹² h. e. *scindere*, in ms. marg. ¹³ al. *vindicis.* ¹⁴ al. *pedes.* ¹⁵ al. *verte.* ¹⁶ al. *confirmet.* ¹⁷ al. *sancta vel sacra.* ¹⁸ h. e. *compleas*, ibid. ¹⁹ al. *ascellas.* Istud pro *alis.* ²⁰ al. *actu.* ²¹ al. *fit.* ²² scil. *membris*, ibid. ²³ hoc distichon in alt. cod. non exstat. ²⁴ al. *ad.* ²⁵ al. *commoda proxima.* ²⁶ al. *argue.* ²⁷ al. *regis.* ²⁸ al. *nunquam vitio.* ²⁹ al. *perficiatur opus vel honor.* ³⁰ in alt. ms. cod. *exsilii.* ³¹ h. e. *charitate*, ibid. ³² al. *honos.* ³³ i. e. *jungatur*, ibid. ³⁴ al. *onus.* ³⁵ pro *onus.* ³⁶ al. *honos.* ³⁷ al. *oneris.* Sicque litteræ initiales quasi permutatæ, ut factum u'robique in versibus sequentibus. ³⁸ h. e. *deponat*, ibid. ³⁹ al. *diffideatur.* ⁴⁰ Hæc disticha in alt. cod. transposita, et ibid. exstat : *Excruciet.* ⁴¹ pro *cœlestibus.* ⁴² h. e. *mundana*,

Nulla potest, se non possidet, ergo nihil
Servit habens habitis⁴²; nec habet, sed habetur;

[avarum

Census habet; domino prædominantur opes.
Jure poli, non jure fori communia constant
Omnia, libertas unica parque status.
Jure poli proprium nihil⁴³ est, a jure forensi
Improbis emergit proprietatis amor.
Ambitione parantur opes, communio prima
Exspirat, paritas dispariata fugit.
Cum nequeas tuus esse, tuum nihil est, suus esse
Nemo potest: ergo nihil reor esse suum.
Rebus ab humanis excludit propria, claudens
Omnia pugillo primipotentis honor.

O felix, sed felici felicior omni

Quem sibi Primipotens destinat esse suum!

O felix quem summus habet possessor, haberi

Sic poterit...⁴⁴ proprietatis⁴⁵ opes.

Rursus nil homini proprium permittit habere⁴⁷,
Mortis hiems vitam terminat, æra rapit.

Mortis ad occursum cessat possessio, transit
Ad dominos, et habens, et quod habetur, abest.

Servus avaritiæ sibi non dominatur, abutens
Arbitrio proprio, proprietate caret.

Sic tua de⁴⁸ propriant proprium, divina potestas
Claudens cuncta, jugum mortis amara lucet.

Cum proprium nihil esse scias, et danda facultas
Quemque retenta nocent, particulata juvant.

Dispensa quod habes, ut consulit usus, ad usum,
Non ad avaritiæ pabula confer opem⁴⁹.

Da nudis, da pauperibus; te pinguibus uti
Non decet⁵⁰, in membris esuriente Deo.

Quatuor hæc cognata datis sunt, causa, voluntas
Dantis; cui dederis, materiesque dati.

Cui dederis, sit egens; te cognoscente, voluntas
Gratia, materies propria, causa Deus.

Affectus parit affectum, non aspice quantum,
Sed fuit ex quanta sedulitate datum.

Non tibi quid dabitur, sed cur, intellige: so-
[lum

Sola voluntas forma monetat⁵¹ opus
Obsequio refovetur amor, quia verus amicus
Dantis in effectum⁵², non datione patet.

Nonnunquam fuge, quod dabitur, susceptio doni
Arbitrii vendit liberioris opes.

Sæpe repulsa juvat, nocet impetrare, repulsa
Liberat arbitrium, munera sumpta ligant.

Venditur arbitrium, dum vivitur ex alieno
Sumptu; pane tuo vescere, tutus⁵³ eris.

A Si locus est, quando⁵⁴ datum, non respue, quippe
Si fugis oblatum, retribuuisse negas.

Donis dona dator, qui poscit, adulterat, instat,
Fœneris aut speciem venditionis habet.

Da cito, da gratum gratis⁵⁵ ne gratia fiat
Venalis; grato munere gratus⁵⁶ eris.

Denigrat dantis mora meritum: sed data raptim⁵⁷
Munera plus laudis, plusque favoris habent.

Gratius est jamjamque datum, meritique noverca
Esse solet dantis desidiosa manus.

Sic des pro modulo census, ne prodiga dandi
Virtus in vitium collaterale⁵⁸ ruat.

Largus eris dans digna dari, dans digna teneri:
Prodigus ut capias grata, nociva cave.

Parcus eris, retinens quæ censes digna teneri

B Usus; avarus eris, distribuenda tenens.

Prodigus excedit mensuram; largus honori
Servit; fructificat parcus, avarus eget.

Sit tua⁵⁹ larga manus, non prodiga; parcus,
[avarus

Esse cave; spreto cortice grana metes.

Pauperiem consulta regat prudentia⁶⁰ pauper
Succinta studeas sobrietate fovi:

Pauper delicias fuge, pauperis exigit esse
Simplicitas humilis ingeniosa comes.

Consule quid moneat rugosa⁶¹ crumena, moneat
Nescia, jejunis faucibus æra petens.

Hæc tria displicent: lasciva senectæ, coacta
Latria⁶², pauperies deliciosa petens,

C Paupertatis onus honor est patientibus; imo
Semina virtutum commodiora facit.

Non defectus opum, sed desperatio confert
Pauperiem mentis deficiente s'atu.

Non rerum cumulus sed sufficientia mentis
Ditat; sufficient pauca, dives eris.

Da Domino grates in paupertate, grabato⁶³
Si jaceas celebra sospite mente Deum.

Spe lucri Dominum noli rogitare, videtur
Gratia venalis emolumenta petens.

Ut nos pro nobis amat, amplexatur, amari
Se per⁶⁴ se Dominus vult, non amore lucri.

Da Domino grates⁶⁵ jucundo tempore, lauda
Turbine fortunæ flebiliore Deum.

Laus meritum damnat, dilata noverca favoris

D Est mora; tolle moram, nec moriatur amor
Si bona cepisti, Domino præstante, malorum
Articulo noli insimulare⁶⁶ Deum.

Fac ut ameris, ama quos fructus amoris amicos
Prædicat, et bravo⁶⁷ dignus amoris amor,

VARIÆ LECTIONES.

⁴² al. *servus ambitionis homo*. ⁴³ pro nihil, ut alibi sæpius, et apud Leon. Arelin. in epist. ut inno-
nui in postfat. mei discurs. *De homicid.* num. 10, p. 101. ⁴⁴ deest vox quædam, ut sensus sit: Sic *pos-
sunt omnes*. ⁴⁵ al. *prosperitas*. ⁴⁶ promittit amare. ⁴⁷ fortassis te; aut *depropriant pro destitunt*. ⁴⁸ al.
opes. ⁴⁹ pro utraque voce in alt. co l. exstat: *Dedecet*. ⁵⁰ h. e. *designat, indicat, ostendit*, ut supra de
filio similiter locutus. ⁵¹ al. *affectum*, fortassis *affectu*. ⁵² al. *liber*. ⁵³ I. *quantoque*. In alt. cod.
exstat *plerumque*. ⁵⁴ al. *gratis gratum*. ⁵⁵ h. e. *acceptus*. ⁵⁶ al. *meritum dantis mora; facta repente*.
⁵⁷ i. e. *oppositum q. e. regione, ad tibi*. ⁵⁸ al. *patientia*. ⁵⁹ h. e. *vacua indiget*, ibid. in alt. cod.
⁶⁰ h. e. *Dei culti s.* ibid. ⁶¹ pro *lecto*, ut supra: juncto Psal. xli, v. 2-4, ⁶² al. *pro*. ⁶³ al. *laudes*.
⁶⁴ al. *dissimulare*. In marg. tal. ms. pro *incusare*. ⁶⁵ h. e. *præmio* ibid. a Greco *πραΐστον*, cujus illud
corruptum est. Mart. in *lexic. philol.* verb. *Brabeum*

Fructus amicitiae rediunt dispendia vite
 Flebilis, exsiliium gratius esse facit.
 Est sine melle favus, sine messe seges, sine fru-
 [ctu

Arbor, amicitiae conjuge ⁶⁸ vita carens
 Dulcis amicorum vernat congressus, honesti
 Nulla superfluitas foederis esse potest :
 Sis placidus placidis, recolentes te cole, Justo
 Justa relaturus gaudet honore fides.
 Sunt in amore gradus tres, triplex gratia ; fundat
 Prima, secunda fovet, tertia firmat opus.
 Fundat origo, fovet progressio, foedus amico
 Obsequio solidat continuata fides.
 Prima serit foedus, rigat altera, tertia messem
 Siccat et horreolo continuare ⁶⁹ studet.
 Nutritura triplex tenero tribuatur amori
 Te duce, ni ⁷⁰ foveas semina, messis abit ⁷¹
 Foedus alit morum par gratia, par studiorum
 Usus, in obsequiis alterutratu fides.
 Quinque, precor, famulos rege, quos natura mini-
 stros

Usibus humanis officiosa dedit :
 Visus, odoratus, auditus, tactus, amicus
 Gustus, ventris opus officiale ⁷² gerunt.
 Si quis adulatur sensus, ne crede maligno
 Saepe ministerio servus acerbat herum :
 Corporis excubias dum servat visus, abutens
 Officio, mentem vulnerat, urget herum.
 Visus obest, oculus legatus amoris, adulter
 Mentis, opes animae depretiare studet.
 Interioris Babylonis ⁷³ opes, redimicula ⁷⁴ mundi
 Nuntiat in mortis damna fenestra ⁷⁵ patens.
 Carnem deliciis corrumpit, inebriat, inde
 Prodit amarus amor, prodit amara lues ⁷⁶,
 Nonnunquam nocet auditus, dum percipit auris
 Non credenda, fides impetuosa ⁷⁷ nocet.
 Tactus adulatur ⁷⁸, fallit, dum vendit amanti
 Plana superficies quæ scabiosa latent.
 Gustus edax ventris venator, prædo crumenæ
 Irato vacuas increpat ore manus.
 Exilit odoratus minus his sine crimine sensus
 Hic sibi collatis fratribus esse potest.
 Hos famulos cogas tibi deservire, ministri
 Imperium domino dedecus esse solet ⁷⁹.
 Sit tibi vita decens, discretio provida, justum
 Consilium, stabilis actio, fama nitens.
 Est famæ pretiosa famas ; si fama laborat
 Vita labat, pretium labitur, atget honor.
 Gratius est meritum famæ, quam fama, potiri
 Imperio minus est, quam meruisse decus.

A Est gravius meritum poenæ, quam poena, necari
 In cruce, credo minus quam meruisse crucem.
 Famosos recoles mores ⁸⁰ infamia mortis
 Est species, sepelit fama sepulta decus.
 Sarcina dedecoris damno præponderat, omnis
 Est gravitas famæ perditione minor.
 Non credit titulis fama, te consule, crede
 Menti, vera canit mens, sibi fama favet.
 Fama citat laudem, laus præmia, præmia mentem,
 Mens studium, studium dogmata, dogma decus.
 Doctrinæ præter pater est usus, doctrina scholaris
 Intercisa perit, continuata vige.
 Pullulat inflores ⁸¹ natura ⁸² labore ministro
 Virtutis, requies confirmata nocet.
 Est animæ cultura labor, caro nuda labore
 B Est sterilis, spinis obsita, messis inops.
 Ex cretulo serpit pestis sævissima luxus
 Armiger, et famæ prodigus, hostis amor.
 Est amor injustus iudex, adversa maritans ⁸³
 Rerum naturas degenerare facit.
 Consonat antithesis in amore, scientia nescit
 Ira jocatur, honor sordet, abundat ⁸⁴ egenus.
 Probra probant ⁸⁵, reprobat laus, desperatio sperat,
 Spes metuit, prosunt noxia, lucra nocent.
 Anxietas in amore sapit, dulcescit amarum,
 Vernat hiems, sudant frigora, morbus alit.
 Ne noceat, carnem compesce labore ⁸⁶; labora ⁸⁷,
 Languescit vitium; nil age, morbus adest
 Nostrorum sectare patrum vestigia, patres
 Quæ coluere cole, quæ docuere doce.
 C Sunt assistrices doctrinæ quatuor, harum
 Conjugio studium fructificare solet.
 Prima perit natura, quod ingenium fovet, auget.
 Vis exercitii, perficit usus opus.
 Est incultus ager, sed fertilis, artis egenum
 Ingenium, studii sedulitate carens.
 Est sterilis, sed cultus ager, studii labor expers
 Ingenii, jungas hæc duo, messis adest.
 Consule doctores legis, discede malorum
 A conventiculis, concomitare bonos.
 Ut de melle favum, nectar de nectare, rivum
 De fluvio, radium de radiante metes ⁸⁸.
 Ut granum de messe tibi, de fonte salubri
 Pocula, de docta dogmate ⁸⁹ mente leges ⁹⁰.
 Plaude bonis, fuge pravorum consortia, labem
 D De pice tractata ⁹¹ contrahit ægra manus.
 Ut Domino placeas, noli peccare, relega
 Peccatum, veniam posce, beatus eris.
 Da miseris, potum sitiienti funde, molestum
 Lætifica, parcus semine ⁹², pauca metes.
 Est ancilla Dei simplex ⁹³ elemosyna mortis

VARIE LECTIONES.

⁶⁸ h. e. copulatione, ibid. ⁶⁹ al. conciliare. al. ⁷⁰ tu vel in. ⁷¹ al. obit. ⁷² h. e. naturale, ibid. ⁷³ h. e. confusionis, ibid. ⁷⁴ i. e. ornamenta, ibid. ⁷⁵ scil. oculus, ibid. ⁷⁶ h. e. perpetua mors, ibid. ⁷⁷ scil. credendi, ibid. ⁷⁸ al. adulator, omisso commate. ⁷⁹ al. potest. ⁸⁰ al. mores recoles. ⁸¹ scil. scientias, ibid. ⁸² h. e. naturale ingenium. ⁸³ pro conjungens. ⁸⁴ al. habundat, ut alibi honus pro onus. ⁸⁵ h. e. laudant, ibid. ⁸⁶ al. dolore. ⁸⁷ sed tunc comuna adjiciendum, vel fortassis repetendum, labore; ut mox, Patrum, Patres. ⁸⁸ metas. ⁸⁹ al. dogmata. ⁹⁰ pro calliqa, ibid. ⁹¹ al. contracta; fortassis com-ta-ta. ⁹² al. parcens semina. ⁹³ al. simplex.

Antidotum, veniæ porta, salutis iter (30).
 Disputat adversus dantis peccata, perorat
 Actori, redimit probra, precatur opem
 Peccatum mors est animæ, mors debita pœna
 Peccati, sana vulnera, morbus abest,
 Cordis amor manibus præponderat, hostia grata
 Est humilis Domino spiritus, ara placens.
 Da, quod amas, si quid deposcit amicus, amarum
 Munus ni dederis ⁹⁶, nulla petita feres.
 Est, dare, lætitiæ vox, verbum nobile, verbum
 Mellissimum, dantis gloria, dantis honor.
 Est, rogo, vox miseri, vox importuna, pudoris
 Prodigia, mœroris plena, favoris egens
 Debita solve, precor, largire rogata roganti,
 Si poteris, superat munera mentis honor.
 Da, dabitur; dimitte, tibi dimittet optimus ⁹⁸
 Judex, consimili semina lance metes.
 Sparge dapes, operi nudos, caput accipe membris
 Hospitibus, sepeli corpora, vive Deo.
 Sperne malignantes, sapientes consule, pravos
 Non ⁹⁶ reprobes ⁹⁷, nec te magnificare velis.
 Solve laboranti lucra, mercenarius omnis
 Debet promerita conditione frui.
 Solam solus ama ⁹⁹ sponsam, solam cole, soli
 Huic sociæ solum te sociare velis.
 Non caput impinguet oleum peccantis et ⁹⁹ aures
 Si quis adulator lactat ¹⁰⁰, omittit fidem:
 Si quis quem ¹ reprobatur, discernere te decet, utrum
 Hostis, an invidus, an ambitiosus adest.
 Ambitio, livor, odium, tria sunt mala, quorum
 Fautores ² facili credulitate nocent.
 Hostis si reprobat hostem, ne crede, furorem
 Exercere suum, te mediante, cupit ³.
 Invidus ut noceat aliis studet; aut sibi soli,
 Aut prodesse suis ambitiosus amat.
 Sic famuli merces ⁴ perit expectata, potentes
 In famulos armat perpetua fides.
 Solve libens mortem, ne desperatio vitæ,
 Prodigia te merita proditione premat.
 Mors properat, fuga nulla patet, mortale tributum
 Solvere naturæ lege tenetur homo.
 Suscipe iudicium Domini, prece simplice, rebus
 Dispersis, humili corde, timore, fide ⁵.
 Quis fugiat patriam miser exsul? patria cœlum,
 Exsiliū mundus; hic mare, portus ibi.
 Ex hac valle gravis cursus, via lubrica, jugis ⁶
 Anxietas, tempus mobile, vita brevis.

A Mors parcat reprobis, desolat florida, quippe
 Ventis erigitur spina, roseta jacet ⁷.
 (31) Matris honore frui studeas, matrem cole, pro-
 [lem
 Expedi in matris fructificare decus.
 Post patris exsequias, defuncta matre, paterno
 Maternum tumulum continuare stude.
 Expedi ut quos una fides, quos unit amoris
 Integritas, tumulus dispariare negat ⁸.
 Esto pacificus, fuge jurgia, vincula pacis
 Cœlica sunt animæ pabula, corpus alunt.
 Plausus alit gentes, gens gaudia, gaudia pacem,
 Pax requiem, requies semina, semen... ⁹.
 Heul vitam gerimus inopem, timeatur amica
 Mente Deus, cumulus prosperitatis adest.
 B Argenti consanguineo bis quinque Gabelo.
 Fili, chirographo teste, talenta dedi.
 Mansit at urbe Rages Medorum, vade, reposece
 Debita; chirographum redde, petita feres.
 His accede patris monitis ¹⁰ te credere patris
 Consiliis, pietas intemerata jubet.
 Vive, vale; valeas cum veneris ante tribunal
 Iudicis ¹¹ in patria ¹² gaudia patris habe.

CAPUT V.

Sic genitor, cui progenies devota favorem
 Exhibet, assensum commodat, ista refert:
 Pro modulo, pater, ætatis, parere paratus
 Sum tibi; quod suades approbo, jussa sequor.
 Si nescis, ignoro vias, ignoro Gabelum,
 C Vix dabit ignoto quas tibi servat opes.
 Cui genitor: Noli certis dubitare, recedat
 Pessimus in dubia sorte propheta timor.
 Ne timeas, solvet tibi depositarius ¹³ omne
 Depositum, reddet debita, tutus abi.
 Viso chirographo reddet quæsitæ, viarum
 Ne seducaris schismate ¹⁴ quære ducem.
 Jussus abit, juvenem videt, oblatum sibi formæ
 Dotibus insignem; lætificatus ait:
 Cujus es, o ¹⁵ juvenis? Raphael sic: Israelita
 Sum. Puer huic: Rages notificabis iter?
 Huic Raphael: Via nota mihi patet, æde Gabeli
 Mansi; si placeat ire, redire, veni.
 Nosco viam ¹⁶, Rages urbs est, sita monte vocato
 Abathanus ¹⁷; novi quo properare paras.
 D Quem videt, ignorat puer, ignorat Raphaellem
 Esse suæ comitem, quem rogat, esse viæ.
 Angelus angelicas dotes occultat, obumbrat

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁶ al. *Ni dederis merito.* ⁹⁷ pro *optimus.* ⁹⁸ al. *ne.* ⁹⁹ h. e. *villipendus.* ¹⁰⁰ al. *solus ama solam.*
¹ al. *ad.* ² al. *lactet.* ³ al. *quem quis.* ⁴ al. *factores.* ⁵ al. *sitit.* ⁶ al. *mentes.* ⁷ al. *rato.* ⁸ pro
assidua, ibid. ⁹ al. *jacet.* ¹⁰ al. *neget.* ¹¹ Deest vox quædam. ¹² al. *His monitis accede patris.* ¹³ scil.
Dei, ibid. ¹⁴ h. e. *cælo.* ¹⁵ imo *mutuarius* seu debitor, in rei veritate et de jure, juxtaque textum et
 verba seqq. ¹⁶ h. c. *divisione.* ¹⁷ o omissum in alt. cod. ¹⁸ al. *vias.* ¹⁹ Luthero dicitur *Ecbatana.*

NOTÆ.

(30) Sed quæ de eleemosyna tam in textu quam
 glossa dicuntur, sanum capere debent sensum ex
 libris S. Scripturæ canonicis et interpretib. since-
 rioribus.

(31) Hic demum auctor suum excursum flectit ad
 patris monita in textu reperta; cui ipse codex ms.
 in marg. indicat.

Effigies hominis spirituale jubar.
 Quem natura levat ¹⁸ pietas inclinat, honesti
 Forma ministerii pensat honoris opes.
 Sic radium nubes obnubilat, umbra lucernam,
 Sic latet angelicæ nobilitatis apex.
 Sic præceptoris non immemor angelus, esse
 Vult minor obsequio, conditione prior.
 Ad patrem maturat iter puer, omnia narrat
 Visa, jubet juvenem lætus adesse pater.
 Procinctus Raphael venit, intrat tecta, salutat
 Patrem progrediens exiguosque lares ¹⁹,
 Dicens : Sit Dominus vobiscum, verba salutis.
 Obstupet anxietas obtenebrosa senis.
 Cæcatus tenebris languens, squalore grabati ²⁰,
 Sordidulus nescit, pullulat unde salus.
 Anxius et rogitans mortis compendia, vitæ
 Flebilis, horrescit dona salutis opem.
 Sic queritur : Fluit ²¹ unde salus misero mihi,
 [cujus
 Pœna quies, mors est vivere, vita mori.
 Heu! mors pigra venit, nec pervenit, est mihi vita
 Mors melior; tenebris lugeo, posco mori.
 Huic Raphael : Spera Domini suffragia, spera
 In Domino, Dominum dilige, sanus eris.
 Est pietas prægrata Dei ²² prædulce flagellum
 Virga docens, vulnus utile, suave jugum.
 Verbera sunt patris, velut verbera græa, medetur
 Vulnere, vulneribus ²³ mulcet amore, donat,
 Elimat, recollit ²⁴, figulus sua vasa, flagellat
 Quas recipit, medico vulnere, pastor oves.
 Tunc senior : juvenis bone, dic mihi, quæ sit origo
 Sanguinis, unde genus contrahis, ede, præcor.
 Cui Raphael : Quæris tibi, mercenarius an sit ²⁵,
 An satis est ejus notificare genus;
 Vis audire? vocor Azarias, Ananix
 Filius, hæc animo sollicitudo cadat.
 Exaltare suas dotes negat angelus, imo
 Providus hac sepelit calliditate genus.
 Tunc supplex senior : Non irascaris ²⁶ amice,
 Quod volui generis conditione ²⁷ frui.
 Si placeat Rages natum perducere, præsta
 Consilium ²⁸, puero consule, confer opem.
 Ne dubita ²⁹ dabitur merces condigna, laboris
 Antidotum, re, me restitute, feres,
 Ad Medos puerum ducas, exoro, reducas,
 Plus peto; plus reditus quam via prima placet.
 Sic Raphael : Quod poscis, adest, me præside,
 [fretus,
 Me duce, tutus erit, me comitante tutus ³⁰.
 Flet genitor prolis ³¹ digressu, præside tanto

A Gaudet, spes reditus gaudia præesse facit.
 Progenies, pater, alterutrum ³² suspiria, proles
 Patris amore gemit, prolis amore pater.
 Præparat ergo viæ condigna viatica patris
 Cura, Deo grates multiplicare studet.
 Digressus, Ave, geminat puer, oscula nato
 Ingeminat gemitu flebiliore pater ³³.
 In lacrymis animam ³⁴ dispensat mœsta senectus
 Patris, quippe pater degenerare negat ³⁵.
 Clamat : Erit ³⁶ Dominus vobiscum, vos comitetur
 Angelus, et vigili sæpultitate regat.
 Dant pater et mater lamenta, salutat utrumque
 Filius; hinc abeunt, aggrediatur ³⁷ iter.
 Hanna ³⁸ parens ruit in lacrymas; lamenta, que-

[relas

B Ingeminat, matrem dissimulare nequit.
 Qui præsens placuit, absens exasperat, instat
 Quo præsentem fuit plausus, eunte dolor.
 Matrem matris amor redolet, cum conjuge tristis
 Litigat, ut pietas officiosa jubet.
 Heu nunquam fuerat ³⁹ quæsitæ pecunia, cujus
 Causa prole pater orbis es, orba queror ⁴⁰
 Cur abiit mea tota ⁴¹ salus, mea cura, senectæ
 Præsidium, matris gaudia, matris honor.
 Quod nobis aberat, redimebat gratia ⁴² prolis
 Pauperiem fugit hoc effugiente salus.
 Præsens delicias cumulabat filius, omnis
 Anxietas, viso prolis honore sapit.

C Blanditiis, gemitus luxuriare vetat.
 Ne timeas, desiste queri, reor, angelus alti
 Consilii, pueri concomitatur iter.
 Ducet et adducet Deus hunc, sospes remeabit
 Natus, et incolumis prosperiore gradu.
 Cessat ad hanc vocem matris querimonia, fletus
 Castigat, lacrymas terminat, ora premit.

CAPUT VI.

Procedunt comites puer, angelus; hoc duce felix
 Hoc ⁴³ socio, puero dux, Raphaelæ puer.
 Se tanto ductore puer Raphaelæ ministro,
 Se Domino ⁴⁴ necit sedulitate regi.]
 Pascit uterque viam verbis, collega fidelis
 Et custos, salagit prævius ire comes ⁴⁵.
 D Ambos prima dies prope Tigrin ducit, in amnem
 Tobias properat mundificare pedes.
 Piscis adest, pedibus immersis et instat, hiatum
 Ampliat, ut patulo devorat ⁴⁶ ore pedem
 Clamitat : Me ⁴⁷ piscis, heu! devorat ⁴⁸; extrahe,
 [suadet
 Angelus, extracto pisce medela patet.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸ al. jubet. ¹⁹ h. e. domos, ibid. ²⁰ pro lecto, ut supra. ²¹ al. Fluit. ²² fortassis Deo. ²³ al. verberibus. ²⁴ al. et recoquit. ²⁵ al. assil pro adsit. ²⁶ al. irascaris. ²⁷ al. editione. ²⁸ al. Præsidium. ²⁹ al. dubites. ³⁰ al. ratus. ³¹ al. sobolis. ³² fortassis alternant. Germ. : Eins vom ander, oder beide gegen einander scufftzen. ³³ al. senex. ³⁴ al. lacrymas animum. ³⁵ al. nequit. ³⁶ al. eat. ³⁷ al. aggrediuntur. ³⁸ al. Anna. ³⁹ al. fuerit. ⁴⁰ al. parens, vel mater, scilicet ego. ⁴¹ al. sola. ⁴² al. gloria. ⁴³ al. Hic; sicque fortassis legendum : Hinc socius. ⁴⁴ al. Domini. ⁴⁵ al. canis. ⁴⁶ al. devoret. ⁴⁷ al. Heu, fortassis. Ne ob seq. verbum. Et tunc pro Heu ponendum Me. ⁴⁸ al. devoret.

Extrahit angelicis monitis, exenterat, inde
 Intestina rapit sedulitate durcis.
 Eligit, explofat fel, cor, jecur, hæc tria sumi
 Providus insinuat angelus, ille favet.
 Quod piscis superest delibutum sale, vitæ
 Sufficit, usque Rages perficiatur iter.
 Luce sequente die ⁶⁹ redimunt ⁷⁰ fastidia verbis
 Alternis, rogat hic ⁷¹ a Raphaelæ puer :
 Di ; Azaria frater, nobis ⁷² de pisce reponi
 Quæ suades, aliquid utilitatis ⁷³ habeat ?
 Angelus huic : Non vana rogas sed seria, jussi
 Servari tria, quæ commodiora scio.
 Particulam cordis adhibe carbonibus, omne
 Dæmonium, fumo subveniente, fugit.
 Fel prodest oculis, fellis medicamine morbus
 Omnis abest, oculos obtenebrare potens ⁷⁴.
 Lumina fel sanat, virtus promiscua cordis
 Et jecoris, pulso dæmone, præstat opem.
 Luce puer loquitur : Ubi vis maneamus in ista
 Nocte ; tua refert dicere, jussa sequor ⁷⁵.
 Angelus huic : Raguel prope mansitat æquus ho-
 [nesti
 Cultor ⁷⁶ et affinis proximitate tribus :
 Cui patris servantur opes, huic unica vernat
 Nata decens, patris gloria, patris ⁷⁷ honor.
 Hæc tibi debetur ; hanc posse ⁷⁸, pater dabit, imo
 Hæc uxore metes prædia, rura, domos.
 Tota patris tibi debetur substantia, ducas
 Hanc, monco. Puer his obstupefactus, ait :
 Audivi, sic fama refert, fuit hæc data septem
 Sponsis, dæmonio mortificante jacent.
 Si patiar similes casus, nterque parenti
 Unicus, hos constat, me moriente, mori.
 Angelus huic : Aderunt tibi grata remedia, gratum
 Antidotum, monitis ⁷⁹ percipe ⁸⁰ tutus eris.
 Hos dæmon perimit quos delectatio carnis,
 Non sobolis, stimulat virginitate frui.
 Quisquis sicut equus ⁸¹ aut mulus gaudet abusi
 Conjugio, carnis victus amore perit.
 Virgine non tacta, tribus ora noctibus, insta
 Votis vota, preces accumulare stude ⁸².
 Prima nocte jecur piscis combure, fugabis
 Dæmonium, jecur hæc commoditate juvat.
 Nocte sequente Deo fundas ⁸³ suffragia, possis
 Ut patriarcharum religione frui.
 Tertia nox fructum dabit, ut benedictus honore
 Multiplicis ⁸⁴ prolis fructificare queas.
 Has tres excubias cole, ne prurigne carnis
 Victus, quam metuis promerere necem.
 Sic age, fructus adest, divino ⁸⁵ amore
 Sic tua virginitas ⁸⁶ carne carere caro

A Indulget nox quarta thoro ⁸⁷ spe prolis habenda,
 Non Veneris ; monitis crede, medela datur.
 CAPUT VII.
 Angelus hæc ; puer obsequitur, Raguelis in ⁸⁸ ædem
 Angelicæ monitu sedulitatis eunt.
 Occurrit Raguel, jucunda fronte serenat
 Hospitium, faciem purpurat oris honor.
 Hospitis arridet non hospes gratia, plausus
 Hospitis hospitium ⁸⁹ gratius esse facit ⁹⁰.
 Hæret ⁹¹ in aspectu ⁹² pueri, dijudicat oris
 Effigiem, tanta gratuitate stupet.
 Quod ⁹³ prolis facie, prolem ⁹⁴ prognosticat, aroor
 Fronde patet, legitur ⁹⁵ prolis in ore pater.
 Post ait : Hanna soror consobrino Ninivite
 Hic quantum simili consonat ore puer.
 B Post ait hospitibus : Mihi, quæso, pandite vestra
 Quæ sit origo, mihi notificare, ⁹⁶ genus.
 Angelus huic : Nos Neptalia ⁹⁷ sumus ex Ninivitis
 Captivis, voluit nos superesse Deus.
 Sic Raguel : Nunquid Tobiam gratia vestra
 Noverit ? Angelus huic : Novimus ambo virum.
 Urbe, tribu nobis Tobias proximus, iste
 Tobie puer et filius ; adde fidem :
 Illis sibi narratis, Raguel stupet, oscula lætus
 Dat puero teneris stetitibus ora rigat.
 Gaudia testatur verbis : Benedictio, filii,
 Sit tibi multa, precor, perpetuumque decus.
 Ex sacro genitore satus, quem voce fateris
 Et facie, simili simplicitate placens.
 C Hæc dicente viro, lacrynis exuberat uxor
 Anna ⁹⁸ pro stetu filia sacra ⁹⁹ madet.
 Inde donum videre jubet ¹⁰⁰, desudat in usum
 Obsequii celebris Anna, puella, pater.
 Fercula festa parant, aries maclatur, honore
 Hospitii, cumulat prandia mentis honor.
 Cursitat huc illuc Raguel, discumbere lætus
 Suadet utrumque ; puer inficiatus ¹⁰¹ ait :
 Non epulas sumam vel prandia ¹⁰², donec
 Quam peto des natam conditione tori.
 Miratur Raguel, septem periisse revolvens.
 Ne cadat hic simili perditione timet.
 Dum dubitat dare, quod petitur, sic angelus : Omnem
 Pone metum, dabit his tibi prospera quæque
 [Deus.
 D Crede, reservatur puero tua filia, sola
 Soli debet ei ¹⁰³ virginitatis apex ¹⁰⁴.
 Tunc Raguel : Dominus genitum, lamenta, que-
 [relas,
 Ut reor, admisit, convalere preces.
 Assensit precibus Domini miseratio, septem
 Stratis, hunc voluit fructificare Deus,

VARIE LECTIONES.

⁶⁹ al. diem. ⁷⁰ al. redimit. ⁷¹ al. hæc. ⁷² al. Azarias frater de. ⁷³ al. commoditatis. ⁷⁴ al. potes. ⁷⁵ al. dicta sequar. ⁷⁶ al. custos. ⁷⁷ fortassis matris ; ut infra cap. x. ⁷⁸ al. pro utraque voce : deposce. ⁷⁹ al. monitus. ⁸⁰ f. perfice, ibid. ⁸¹ vide supra cap. i. ⁸² al. precor. ⁸³ al. fundas. ⁸⁴ al. multiplici. ⁸⁵ an vox debet vel similis fuerit, difficilis lectu est. ⁸⁶ al. virginea. ⁸⁷ al. thorum. ⁸⁸ al. ad. ⁸⁹ al. officium. ⁹⁰ al. potest. ⁹¹ h. e. dubitat, ibid., vel oculis intentus. ⁹² al. affectu. ⁹³ In fine præcedentis, omissio commate vel puncto. Alias ex. ⁹⁴ al. patrem. ⁹⁵ i. e. cognoscitur, ibid. ⁹⁶ al. certificate. ⁹⁷ pro utraque voce Nephthalici. ⁹⁸ al. Hanna. ⁹⁹ al. Sara. ¹⁰⁰ al. jubent videre domum. ¹⁰¹ h. e. negatus, ibid. in marg. ¹⁰² al. pocula. ¹⁰³ al. debet ei soli. ¹⁰⁴ al. opes.

Et ⁸⁵ juxta legem Moysi cognata marito
 Tradita cognato prolis abundat ope.
 Trado lubens dextræ puerili, deinde maritans
 Dextram virgineam; fiat pater, ista refert :
 Qui Deus est Abraham, Deus Isaac et Jacob, omni
 Tempore vos foveat, vos benedicat, amen!
 Vestrum conjugium confirmet, prole beatos
 Vos faciat, solidet fœdera, præstet opem.
 Inde pater calamum deponit, fœdera firmat
 Conjugii, scripti. testificante nota.
 Inde ⁸⁶ vacat epulis, ut sufficientia dictat,
 Non gula, non ventris ambitus, imo fames.
 His factis tenebris, sopito sole, jubente
 Patre, maritalem præparat Anna torum.
 Inde pius natam pater introducit ⁸⁷ in usum
 Conjugis, ingreditur virgo coacta torum.
 Virgo timet, lacrymis teneris exuberat, usum
 Vomeric ignoti glebula prima timet.
 Solatur genitor sic : Tædia multa, labores
 Multos passa, filia, funde preces.
 Plausum post lacrymas, mel post absynthia, præstet
 Omnipotens, redimit prosperitate crucem,
 Inde pius puerum pater introducit, uterque
 Sic cubat, ut manui collaterata manus.
 Mente pares, par forma beat, par gratia morum,
 Consona vota ⁸⁸, paris ⁸⁹ religionis amor,
 Felix conjugium, par copula dum sociantur,
 Quorum par pietas, par genus, una fides.
 Ambo pares, paritas quos comparat oris et ævi,
 Mentis comparitas dispariare negat.
 Nubit casta viro ⁹⁰, justo devota, puella,
 Conjuge vir dignus, digna puella viro.
 Quippe dolo purus puer ⁹¹, excessus pueriles
 Horret, et in puero scit redolere senem.
 Prævenit ætatem ratio, præponderat agro
 Messis adulta, minor messe stupescit ager.
 Expectare negat torporem temporis, annos
 Transgrediens virtus, increpat usque moram.
 In tenero sapit emeritum, stupet arbore major
 Fructus, conqueritur area messe minor.
 Mira patent, ævi novitas, oblita dierum
 Obstupet in puero delituisse senem ⁹².
 Ultra femineum sexum virguncula verrat
 Moribus, in fragili pectore rara fides.
 Esse pudica decens satagit se forma pudori,
 Sequere pudor formæ conciliari studet.
 Alloquio suavis, verbo succincta ⁹³, modesta
 Vultu, fraude carens, officiosa datis,
 Sobria mente, vago discursu libera, fastus
 Nescia, consulta simplicitate præit ⁹⁴.

A Arma supercilium gerit exclusiva favoris
 Illiciti, Veneri ⁹⁵ forma favere negat.
 Forma pudicitia pacem conjurat, et hostis
 Quæ ⁹⁶ solet esse, fidem perpetuare studet.
 Femina justa, potens, pia, casta ⁹⁷, pudica ⁹⁸, ma-
 [ritat.]

Sic adversa ligat, quæ fluitare student ⁹⁹.
 Quantum conjugii præfati forma modernis
 Distat conjugii, quis sine labe torus?
 Ecclesie nostræ quantum Synagoga ¹⁰⁰ fidelis
 Temporis antiqui præminet? Unde pudor
 Nos pudeat, quod ¹ præfuerat Judæa modernæ
 Ecclesie; nucleo testa, figura rei.
 Heu! quantum deserta fides mendicat, et unde
 Catholicæ cecidit religionis apex.

B Quæ nubit ², vel quis nunc uxoratur amore
 Prolis, quis Veneris armiger esse negat?

CAPUT VIII.

Introducta timet pia virgo, propheta ³ timoris.
 Supplicat in vultu simpliciore rubor.
 Illibata timet fossorem gleba, timescit
 Ad maris accessum virginitatis honor.
 Angelici monitus Tobias fit memor, inde
 Cassiduli ⁴ profert auxiliare jecur.

Servati jecoris partem carbone marito ⁵
 Urit, odor sumi spargitur, hostis abest ⁶,
 Partibus Ægypti summis Raphael ministro
 Dæmonis improbitas illaqueata latet ⁷,
 Tobias vocat uxorem, cui talia : Sara

C Surge toro, decus est nos vigilare Deo.
 Expedit ut Domino jungamus nos triduanis
 Noctibus, orantes magnificare Deum.
 Patrissare decet nos, sacra stirpe creati
 Debemus meritis æquiparare patres.
 Post triduum nobis dabitur ⁸ commissa ⁹ facultas
 Conjugii; virgo surgere jussa, favet.

Virgo verecundat, solvensque ¹⁰ tributa pudoris
 Virginei, roseus supplicat ore rubor.
 Surgit uterque, preces satagunt effundere, vitæ
 Et Incolumis rogitant commodiore ¹¹ frui.
 Tobias docet exemplo, quod prædicat ore.
 Supplicat, ut pietas officiosa jubet :

Te, Deus omnipotens, benedicant omnia ¹², laudes
 Exhibeant ignis, humor, inane, solum.

D De limo terræ placuit ¹³ formare parentem
 Primum; solus erat posteritatis ¹⁴ inops.
 Huic Evam sociam tua dispensatio jungi
 Disposuit, nostrum pullulat unde genus.
 Sic nos consocia, sic firma fœdera nostri
 Conjugii, sic nos fructificare velis.

VARIE LECTIONES.

⁸⁵ al. *Ut*. ⁸⁶ al. *Deinde*. ⁸⁷ al. *introduxit*. ⁸⁸ al. *vita*. ⁸⁹ al. *patriæ*. ⁹⁰ al. *pio*. ⁹¹ al. *purus puer*.
⁹² hæc præmissa vide etiam quomodo exornet, sub cap. 1, post princ. ⁹³ h. e. *lepida*, ibid. ⁹⁴ al.
placens. ⁹⁵ al. *Veneris*. ⁹⁶ vel *Quod*. ⁹⁷ al. *pulchra*. ⁹⁸ al. *modesta*. ⁹⁹ al. *solent*. ¹⁰⁰ scilicet Ju-
 dæorum; hinc est digressiuncula seu applicatio, quoad lapsam disciplinam ecclesiasticam, ut quoque
 cap. seq. ¹ al. *quia*. ² al. *nubit*. ³ ut alibi pro *indicio* vel *signo*. ⁴ scil. *piscis*, ibid. et infra cap.
 xi; sed vid. Martini *Lexic. philol.* verb. *Cassidili*, fol. 403. ⁵ pro *conjuncta*, ibid. ⁶ al. *abit*. ⁷ al. *perit*.
⁸ al. *dabitur nobis*. ⁹ pro *concessa*; al. *promissa*. ¹⁰ al. *solvens*. ¹¹ fortassis *commoditate*, vel *prosperitate*,
 ut in alt. cod. vel infra sequitur. ¹² al. *singula*. ¹³ al. *placuit terræ*. ¹⁴ al. *posteritatis*.

Non nos sollicitat ¹⁸ Veneris lascivia, verum
 Progenies, verum posteritatis ¹⁹ honor.
 Nos sociat, nos legitime consensus amicat
 Mentis non Veneris ²⁷ præda ¹⁸ pudoris amat ¹⁹;
 Da sobole, rogo, quæ studeat per sæcula sæcli
 Successiva tuum magnificare decus.
 Sara refert: Miserere, precor, miserere duorum
 Ut liceat nobis ²⁰ consensuisse simul ²¹.
 Inde vocat ²² Raguel servos, cum ²³ præco diei
 Gallus prævigili concinit ore diem.
 Suspectus senior vigilat, timet ille maritus
 Ne cadat, ut septem procubuisse liquet.
 Ergo parat foveam lugubri mente sepulcrum
 Tobiae, generum morte jacere timet.
 Post, sponsæ loquitur, eat una pedissequa, vitam
 Vel generi properet notificare necem:
 Si cecidit gener ut reliqui, noctu sepeliri
 Hunc decet, in generum degenerare nego.
 Ad thalamum maturat iter, discurrere jussum
 Mancipium ²⁴ jubet, hos vivere visa refert.
 Lætatur Raguel, plausus agit Anna ²⁵ fideli
 Mente, Deo grates accumulare studet:
 Te benedicamus, Deus Israel, est data nobis,
 Te tribuente, salus; te mediante, favor,
 Blanditiis fletum commutas, melle cicutam ²⁶.
 Damna datis stipulam messe, favore metum.
 Nos tua respexit miseratione, quos tua neciit
 Gratia, perpetua sedulitate regas:
 Ut valeant offerre preces, holocausta, fateri
 Te Dominum, laudes concelebrare tuas.
 Gentibus ut cunctis fiat liquidum, quia solus
 Jura monarchiæ primipotentis habes.
 Post Raguel foveam cumulari ²⁷ præcipit, exsul
 Spes redit, emergunt gaudia, mœror ablit ²⁸.
 Anna ²⁹ deinde jubet, ut quærat prandia ³⁰, quærat
 Congrua quæque, quibus expeditur honor.
 Inde duos vitulos pingues oviumque maritos
 Quatuor occidi præcipit, Anna favet.
 Lætus adesse jubet dapes ³¹, introducit amicos
 Vicinos, domini ridet honore domus.
³² Dissonat, heu! quantum mensæ mensura moderans
 Deliciis, quantas scurra ligurit opes.
 Quid servire gulæ prodest, ut præda macelli
 Venter præcipiti pondere membra premat.
 Ut vivant, comedant ³³ prudentes; histrio vivit
 Ut comedat, vendit prædia, vendit agros.
 Ventribus esca datur, venter escis ³⁴, Deus escas
 Destruit et ventres; sic ³⁵ sacra verba canunt.
 Hoc conviviolo via ³⁶ vitæ sufficit, omnis

A Luxus abest, omnis crapula, pauca placent.
 Non petitur placitura gulæ venatio, nullum
 Allile, nec ³⁷ sicci pectoris ira piper;
 Non verubus voluntur aves gustusque saporis
 Index ³⁸, non studet hic intitulare merum.
 Nullus ³⁹ adulatur, sententia nulla palati
 Quæritur, hic satis est pacificare famem.
 Sufficit hic quicumque liquor, cibus omnis, et ⁴⁰ esca,
 Sic quæcunque fames victa, liquore sitis.
 Præstant nulla gulæ, naturæ paucula ⁴¹, vitæ
 Usum pauperibus plurima, cuncta Deo;
 Præstat honor dapibus; inter convivia lætus
 Tobiam Raguel flagitat, iste ⁴² petit.
 Me tua sollicitat, fateor, digressio, gaudens
 Quo præsentem fui, digrediente queror.
 B Hoc precor; hoc moneo, me deopescente duabus
 Hebdomadis, placeat continuare, moram
 Convivio, foveat precibus tua gratia, noti ⁴³
 Noli primitias depretiare precum ⁴⁴:
 Armatae valere preces, quod ⁴⁵ amicus amicum
 Seu dominus servum postulat ⁴⁶, arma gerit.
 Inde facultatem Tobiae fronte serena
 Dimidiat, scripto testificante, socer:
 Post obitum reliquam partem largitur habendam
 Confirmant; statuunt foedera, pacta ligant.

CAPUT IX.

Tobiae pietas Raphaelem mulcet, amicat,
 Obsequitur, placida simplicitate favet.
 Æstimat hunc hominem forma deceptus, honorem
 Angelus angelicum notificare negat.
 C Nescit quid lateat ⁴⁷ hominis sub imagine
 Quod tegitur fragili cortice, thuris odor.
 Exhibet huio grates, colit hunc, quem præco fa-
 [voris
 f Dictat amor, fida sedulitate rogat:
 Scis Azaria frater, fateor, quod munere nullo,
 Obsequiis valeam concolor esse tuis.
 Si tibi me servum tribuam, tibi consona merces,
 Digna dari nequeunt præmia, dignus honor.
 Quippe tibi sacra religio; tibi vernat honestum
 Consilium, morum gratia, firma fides.
 Excedis decus humanum, virtutis in usum
 Mentem, verba, manus fructificare faciunt ⁴⁸.
 Tanta fides, tantum meritum ⁴⁹ fastidit honorem
 Mentibus humanis conciliare suum
 D Moribus, incesso membris ⁵⁰, qui totus in astrum
 Exuis humanæ conditionis onus ⁵¹.
 Hoc precor, hoc rogo, Dominus mihi præstet ho-
 [nori

VARIAE LECTIONES.

¹⁸ al. sollicitet. ¹⁹ pro posteritatis. ²⁷ al. teneri. ³⁰ al. prædo. ⁴⁰ al. amor. ⁴² al. nobilis liceat. ⁴³ al. Deus; fortassis præmisso commate. ⁴⁴ al. venit, f. subjuncto post alteram vocem Raguel commate. ⁴⁵ al. dum. ⁴⁶ pro serro vel ancilla. ⁴⁷ al. Hanna. ⁴⁸ pro amaritudine, ibid. in marg. ⁴⁹ pro impleri, ibid. ⁵⁰ al. obit. ⁵¹ al. Hannam. ⁵² al. fercula. ⁵³ al. dapes jubet. ⁵⁴ Invectiva iterum contra hodiernos mores, ut supra cap. vii in fin. ⁵⁵ al. comedunt. ⁵⁶ al. escis venter. ⁵⁷ al. ut. ⁵⁸ h. e. victus, ibid. ⁵⁹ al. non. ⁶⁰ al. Judex. ⁶¹ scil. sensus, ibid. ⁶² al. ut. ⁶³ al. ista. ⁶⁴ fortassis, omissio commate priore, nostris. ⁶⁵ Germani dicunt: *unsere erste Bitte nicht versagen, verschweben oder abschlagen*. ⁶⁶ pro quando in marg. ms. cod. ⁶⁷ h. e. rogat, ibid. Germani dicunt: *de Herren bitten, ist gebieten*. ⁶⁸ al. teigetur. ⁶⁹ al. facis. ⁷⁰ al. prelinm. ⁷¹ al. verbis. ⁷² al. cpus, h. e. excedis humanam naturam.

Respondere tuo prosperiore manu.
 Si mora nos teneat reduces, utrumque parentem
 Expressa reprimit ⁵⁵ anxietate dolor.
 Me meus adjurat socius, adjuratio cujus
 Me retinet, pudor est depretiare preces.
 Vade Rages, servos, animalia sume, Gabelo
 Tutus chirographum trade, talenta feres.
 Vade, vale ⁵⁶, nobis jubeas salvere Gabelum
 Cognatum, veniat te redeunte, precor :
 Angelus obsequitur Tobix, nescit abesse
 Justis angelicæ nobilitatis honor.
 Aspirat precibus, parat ire duosque camelos,
 Bisque duos servos eligit, haurit iter.
 Inde Rages properat citus, ingressusque Gabeli
 Tecta, viæ causas explicat, ista refert :
 Chirographum tradit, recipit talenta ⁵⁷, Gabelo
 Tobix precibus ⁵⁸ concomitante redit.
 Maturant reditus ⁵⁹, Raguelis tecta Gabelus,
 Intrat, dum colitur connubiale ⁶⁰ sacrum,
 Præcipite pede Tobias occurrit, amica
 Voce relaturum, clamat uterque, Vale :
 Sumens illud Ave, teneris rigat ora Gabelus
 Fletibus, et religit ⁶¹ prolis in ore patrem.
 Flens rogat hunc : Tibi sit benedictio plurima,
 [multa

Prosperitas, Dominus te benedicat, Amen.
 Optimus est genitor, elemosyna cujus egenus
 Compatitur, sepelit corpora, præstat opem.
 Prospera det vobis Dominus, dat ⁶² cernere natos
 Natorum, tribuat multiplicare genus.
 Tertius et quartus, precor, a vobis videatur
 In vestræ sobolis prosperitate gradus.
 Respondetur, Amen, a circumstantibus, inde
 Dat festiva dapes, lagena merum:
 Dulcis amicorum redolet congressus, amicos
 Expediit affectus alterutræ ⁶³ suos
 Casus commemorant, nec prandia festa timorem
 Excludunt Domini, nec pietatis egent.

CAPUT X.

Tobias pater exspectat, miratur, acerbat,
 Qui timor in dubiis deteriora canit.
 Computat elapsi dispendia temporis, æger
 Nati conqueritur ulteriore mora.
 Dum recolit prolis pretium, qui prolis egenus
 Dimidia queritur parte carere sui.
 Canitie miser impexa lamenta propinat,
 Quæ mentis pietas expositura jubet :
 Væ mihi, quod nocui tibi, filii, væ mihi, nonquid
 Schismata te retinent insidiosa viæ?
 Dic, soror Anna, putas quod depositarius ille
 Decessit ⁶⁴, nonquid inficiantur opes?
 Anna parens ruit in lacrymas nœstissima, planctus
 Aggregat, armato destruit ungue genas.

A Ad prolis reditum mater suspirat, amica
 Mente sapit, matrem degenerare negat,
 Dant genitus senior, veterana, remedia fletus
 Continui neuter accipit, Anna refert :
 Heu! filii, mea salus, mea gloria, cesset
 Hæc mora, ne cogat ⁶⁵ nos mora certa mori,
 Quod peregrinari te nisimus, unica nostræ
 Virga senectutis, posteritatis honor.
 Te præsentem, nihil aberat, tua gratia præsens
 Ampliat et redimit, quod minus esse potest.
 Nos miseri merito patimur, conamine quorum
 Est data digressus copia, causa viæ.
 Sic genitrix; genitor solatur : Tolle querelas,
 Nos decet in dubio prosperiora loqui.
 Anna tace, noli turbari, suscite nato
 B Gaudebis, lacrymæ commoditatis egent.
 Ne timeas, vir qui pueri moderatur habenas
 Et reditum vernat religione, fide.
 Mater non recipit fletus solatia, matris
 Excubias vigili sedulitate gerit.
 Circinat, egressus ⁶⁶ scrutatur compita, quærit,
 Explorat, sobolis non meminisse nequit.
 Dum recolit sobolem sapiunt lamenta, querelæ
 Dulcescunt, redolet prolis amore dolor.
 Tobiam Raguel precibus circumvenit, instat
 Arguit, adjurat, inficiatur iter.
 Dissuadet reditum sic : Fili, postulo, crede
 Consilio, reditum præcipitare nega,
 Non te sollicitet mora, mittamus paranympum ⁶⁷,
 C Quo mediante, patri sit tua certa salus.
 Quæso, nunc noli, noli discedere, noli
 Ut redeas soceri sollicitare domum.
 Fructus amicitix jubet hæc secreta profundi,
 Uti consiliis, alterutræ ⁶⁸ jocos.
 Tobias negat assensum, sic litus aratur,
 Sic later abluitur, sic pia verba cadunt.
 Dum genitus memorat ⁶⁹ utriusque parentis, an-
 [helat ⁶⁷
 Ad patriam, subitum præmeditatur iter.
 Quippe timet pia progenies, ne mœsta senectus
 Amborum delectat luxuriare ⁶⁸ moram.
 Sæpius excusat sic : Me desiste precari,
 Chære pater, monitis parce, reflecte preces.
 D Quippe dies numerant pater et matercula, nolo,
 Nec decet in mortem præcipitare senes.
 Flet genitor, genitrix iterat lamenta; moranti
 Væ mihi, ne pereant, me faciente moram.
 Nolo mei causa patrem decedere, malo
 Præcipitare moram, quam patricida mori.
 Copia sit nobis reditus, oratio nulla
 Impetrare potest, nos remeare jube ⁶⁹.
 Cum Raguel nullis precibus, nec amore teneri ⁷⁰
 Sensit ⁷¹ eos, mœsta sedulitate favet.

VARIE LECTIONES.

⁵⁵ al. reprimat. ⁵⁶ fortassis valea, a. ⁵⁷ al. quæsitæ. ⁵⁸ h. e. ad illius petitionem. ⁵⁹ al. Maturescunt reditum. ⁶⁰ al. conjugale. ⁶¹ pro cognoscit, ibid. ⁶² al. Deus et det ⁶³ h. e. alternatim tradere, ibid. ⁶⁴ h. e. mortuus, ibid. ⁶⁵ al. hæc mora membra mori. ⁶⁶ scil. viarum. ⁶⁷ h. e. nuntium, ibid. ⁶⁸ h. e. alternatim miscere, ut cap. præced. ⁶⁹ al. memorat genitus. ⁷⁰ pro festinat. ⁷¹ pro abundare, ibid. ⁷² al. detur. ⁷³ al. reflecti. ⁷⁴ al. sensit.

Saram tradit ei, famulos, armenta, camelos,
 Ancillas, reliquas, quæ retinentur ⁷², opes :
 Partitur genero, quæ singula possidet, ornat
 Obsequiis, honerat ⁷³ rebus, honorat opem ⁷⁴
 Affligit socerum ⁷⁵ generi digressio, natam
 Dum videt., ⁷⁶ pater, non pater esse nequit.
 Sic rogat : Domini vos dirigat angelus, adsit,
 Aspiret, faveat ⁷⁷ prosperiore gradu.
 O si nostra mihi pateat generatio, summis
 Deliciis, summa prosperitate fruatur.
 Vos Dominus regat incolumes, vos prole beatos
 Efficiat, stabili vos pietate regat ⁷⁸.
 Tristis uterque parens natam producit, amica
 Oscula dant, fletu liberiore madent.
 Talibus exorant : Socerum venerare, maritum
 Dilige, mœchari respue, sperne malos.
 Provideas domui, servis blandire; protervos
 Corrige, pauperibus consule, plaude bonis.
 Sit discurrendi ⁷⁹ frenata licentia, sponsi
 Cognatos humili sedulitate cole,
 Sis pia, sis simplex, sis blanda, modesta, fidelis,
 Justa, favens, humilis, religiosa, placens.
 His dictis, iteratur ave, dant oscula, fletu
 Delibuta pio, disgregiuntur, eunt.

CAPUT XI.

Hos reduces Carran ⁸⁰ vix senes et quinque diebus
 Provehit, hic cœptum dimidiatur iter.
 Tobiaë Raphael hæc suadet : Amice, parentis
 Sis memor, intuitu sospite cæcus eget.
 Maturemus iter, conjux, animalia, servi
 Nos poterunt gressu propioro ⁸¹ sequi.
 Tobias favet his, procedunt ambo, relicta
 Cætera succedunt languidiore gradu.
 Angelus hæc : De pisce datam tibi fellis habeto
 Particulam, nobis auxiliaris erit.
 Tobias fovet his, patrisque salutem salutem,
 Qua fruitur natus ⁸² alterutrare cupit.
 Accelerant, natalis humi dulcedine gaudent ⁸³
 Tobias, stimulos addit uterque parens.
 Anna supercilio ⁸⁴ montis speculatur, amica.
 Sedulitate vices excubitoris agit.
 Dum desiderio famulantur lumina, natum
 Prospicit, exspirat qui fuit ante dolor.
 Gaudia visa patri denuntiat, obvia proli
 Cursitat, ætatis immemor, exit anus.
 Ad geniti reditum genitoris gaudia nullum
 Obsequium vocis enucleare potest.
 Angelus hæc iterat : Dominum prece pronus adora
 Supplice, dum patris ingrediare domum.
 Solve Deo grates cujus remeas ope, gaudens ;

A Incolumis, placida sedulitate ⁸⁵ fruens.
 Cujus præsidio, cujus conamine, cujus
 Consilio nostrum fructificavit iter.
 Oscula multiplica patri, medicamine fellis,
 Quod geris, unge patris lumina, morbus abeat ;
 Naturæ vitium redimens, pietate fidelis.
 Excubitor certat procelerare ⁸⁶ canis,
 Blanditur laribus notis, dominique ⁸⁷ salutes
 Insinuat, cauda mobiliore ⁸⁸ loquens.
 Tobiaë canis adventum prænosticat ⁸⁹, exit,
 Currit uterque parens, hic anus, inde senex,
 Annos evacuat cæcus pater, oscula nato
 Imprint et palpat prædubitante manu.
 Ora madent lacrymis gaudentibus, oscula, plausus ;
 Amplexus satagit ingeminare pater.
 B Angelus ut suadet, Tobias intrat, adorat,
 Et Domino grates officiosus agit.
 Ut pietas dicitat fellis medicamina profert
 Cassiduli ⁹⁰, sanat lumina, visus adest.
 Est albugo velut ovi membranula lapsa
 Ex ⁹¹ oculis, lumen redditur, umbra fugit,
 Exhilarat cæcum visus, dulcedo salutis
 Gratus ex morbo præveniente sapit.
 Respirat vigor intuitus, privatio pulsa
 Cedit, adest habitus, lætificatque senem.
 Præcursor baculis gaudet cessare, quiescit
 Tentatura viæ, quæ solet esse manes.
 Glorificant Dominum senior, veterana, laborant
 Lætitia, senior supplicat, ista refert :
 C Te benedicamus, Deus Israel, es mihi gratum
 Præsidium, morbi meta, salutis iter :
 Tentas, ut releves ; premis, ut medeare ; flagellis
 Sanas ; vulneribus scis redolere patrem.
 Te laudo, te glorifico, te prædico, cujus
 Munere progenies aspicienda venit ⁹².
 Ut dilapsa dies est septima, sacra camelis,
 Servis et reliquis concomitata venit.
 Sacra referi ⁹³ Raguels opes, censumque Gabelo
 Depositum, suceros lætificare nuru.
 Cursitat Anna senex, nurus congaudet, amicis
 Sudat in obsequiis officiosa domus.
 Tobiaë congressa tribus lætatur ⁹⁴, amici
 Conveniunt, celebrant gaudia, verba serunt.
 Adveniunt Nabogar et Caphtat ⁹⁵, patris amici,
 D Et consobrini, proximitate tribus.
 Junior exsultat Tobias, prospera narrat,
 Quæque viæ monstrat commoda, monstrat opes.
 Magnificat laudes Raphaelis, quo duce sanum
 Ire redire dedit Primpotentis apex.
 Post consobrinos plausus genitoris, amicos

VARIAE LECTIONES.

⁷² pro retinentur, ibid. ⁷³ pro onerat, ut supra honus pro onus. ⁷⁴ al. opes. ⁷⁵ al. et socerum. ⁷⁶ Vox quædam difficilis lectu in ms. cod. membrana; fortassis ire. ⁷⁷ al. foveat. ⁷⁸ al. regat. ⁷⁹ al. discursandi. ⁸⁰ Luthero Haran. ⁸¹ posteriore. ⁸² al. natus fruitur. ⁸³ al. gaudet. ⁸⁴ h. e. summitate, ibid. ⁸⁵ al. commoditate. ⁸⁶ al. pravus ire. ⁸⁷ al. dicensque. ⁸⁸ al. caudæ mobilitate, vel cauda mobiliore, scil. secus ac solebat. ⁸⁹ supra. prognosticat. ⁹⁰ scil. piscis, ibid. ut supra cap. viii; sed vide ibi Martinium citatum. ⁹¹ al. Ab. ⁹² al. datur vel redit; ob vers. seq. ⁹³ h. e. portat, ibid. ⁹⁴ al. congaudet. ⁹⁵ al. Nabaoth et Acar, et Luthero: Nabath et Achior.

Convocat, et gemino vernat honore domus⁹⁶. A
 Gratia dum nubit fortunæ, fructus honoris⁹⁷
 Plenior est, favor hinc militat, inde genus.
 Hinc reditu prois gaudent, hinc sospite visu⁹⁸
 Visu⁹⁹, sic geminat gaudia causa duplex.
 Læta tribus septem convivia festa diebus
 Continuam, plausu mellificare¹⁰⁰ dapes.

CAPUT XII.

Inde pater nato loquitur¹: Quæ præmia digna
 Isti, quæ dabimus emolumenta viro?
 Quippe tibi fides comes exstitit, utilis, almus,
 Verax, consilio providus, arte potens.
 Nil mortale sapit sua conversatio, sacræ
 Mentis honestatem prædicat oris honor
 Filius huic: Comes est dignus mercede, labori
 Respondere suo præmia digna decet.
 Quanta fides², quis honor, quæ gratia, nulla
 Lingua, labor nullus, certificare potest.
 Est pretio dignus operarius, aspice quantæ,
 Quantæ contulerit commoditatis opem.
 Duxit, rexit iter, fida pietate reduxit
 Incolumem, gressu prævius, æde cliens.
 Morsibus eripuit me piscis, ducere Saram
 Suzsit, dæmonium repulit³, unde salus;
 Progrediens Rages⁴, quæsitæ talenta Gabelo
 Attulit; hoc, genitor, subveniente vides.
 Commoda restituit tria: Te solamine mœstum
 Lætificat, cæcum lumine, prole patrem.
 Blandus in obsequiis erat, in sermone modestus,
 Proposito stabilis, religione saccr.
 Qui studet illius præconia promere, solem
 Famosis⁵ facibus præradiare⁶ parat.
 Quæ dabimus condigna viro⁷ stipendia, poscit
 Dos compensare dote, favore favor.
 Vade, rogo⁸, genitor, dignetur sumere censum
 Dimidium, dignus uberiore dato,
 Cum sit digna fides finali messe, quod isti
 Detur, cum sata sint plurima, pauca seges⁹.
 Quæ¹⁰ sevit, capiat, coluit vineta, fruatur
 Fructus; fregit humum vomere, grana metat.
 Illis dictis, genitor, natus, Raphaelè vocato,
 Conveniunt, resident interiore domo.
 Sic genitor: Tibi digna Deus stipendia præstet
 Pro meritis, meritæ messis honore vive.
 Pauperies quæ nostra nequit, divina facultas
 Suppleat, eclipsim ne patiat honor.
 Accipe dimidium census, cape fronte serena,
 Quod dabitur, redolet dantis honore datum,
 Ut pateat¹¹ jubar angelicum, parat angelus, error

Discedit, redeunt vera, lucerna patet.
 Emergit jubar in tenebris, farragine granum
 Elicitur, nucleus cortice, nube nitor.
 Exiit ambiguum veri emptor, exit opaca
 Nocte dies, fumo flamma sepulta nitet.
 Angelus hæc: Preiium nolo¹² mortale, nec istis
 Indigeo, munus spirituale metam.
 Quod præstat¹³, Dominum benedicite, fabrica
 [fabro,

Auctorique suo confiteatur opus,
 Secretum regale regi deposcit, ad horam
 Mysterium latuit, exhibeatur opus¹⁴.
 Jejunte, comes prodest elemosyna, vita
 Justa¹⁵, reos possunt conciliare Deo.
 Liberat a mortis laqueis¹⁶ elemosyna, sordes
 B Abluit, auctori¹⁷ dulcè perorat opus.
 Vitam perpetuam venturam præstat, honorem
 Corporeum, præstat spirituale decus.
 Sunt ejus comites: pietas, fiducia, plausus
 Mentis, sobrietas, intemerata fides.
 Quisquis iniqua gerit, animam captivat, honestum
 Prosequitur, justum damnat, honoris eget.
 Proh dolor! heu mors est retributio criminis, hæres
 Anxietas, mœror armiger, ira comes.
 Occultum reserare libet, sub imagine tecum
 Humana voluit me latitare Deus.
 Dum nudos vestire soles, sepelire peremptos
 Pascere mendicos, collateralis eram.
 Me pro te (32) fudisse preces, perpende, precanti
 C Compatiens, Domini gratia misit opem.
 Te non sollicitent divina flagella, probare¹⁸
 Te voluit, medico vulnere, patris honor¹⁹.
 Me Deus huc misit, ut nubat Sara, fugato
 Dæmone, ne visu destituaris inops.
 De numero septem sum spirituum quibus esse
 Esse datur summi præsulis²⁰ ante sicut unum.
 Causa fuit duplex²¹ adventus, oratio Saræ
 Et tua, cura fuit una, ruina duplex,
 Sum Raphael, summi Patris angelus. Audi. uter-
 [que²²

Et stupet, attonito supplicat ore timor,
 Prostrati facies inclinant, angelus ægros
 Solatur, timidus recreat, ista refert:
 Pax vobis maneat²³, nolite timere, voluntas
 Me Domini misit, jussa paterna²⁴ sequor.
 D Cœlica consuluit vobis miseratio, grates
 Expediit assiduas vos iterare Deo²⁵.
 Esse videbar homo vobis mortalibus, uti
 Deliciis, potu, veste, sopore, cibis.

VARIE LECTIONES.

⁹⁶ al. locus. ⁹⁷ al. amoris. ⁹⁸ al. patris. ⁹⁹ sicque hæc vox manet. ¹⁰⁰ al. mellificante. ¹ al. loquitur nato. ² in ms. cod. alt. insertum ej s. ³ al. depulit. ⁴ al. Post Rages gradiens. ⁵ al. famosus. ⁶ al. irradiare. ⁷ al. dari. ⁸ al. roga. ⁹ al. dies. ¹⁰ vel Quid. ¹¹ in ms. marg. patet. ¹² al. Nolo pretium. ¹³ fortassis restat, h. e. superest. ¹⁴ al. honor. ¹⁵ ibid. in marg. Juncta. ¹⁶ al. pœnis. ¹⁷ al. actori. ¹⁸ al. probari. ¹⁹ al. amor. ²⁰ al. præsidis. ²¹ al. duplex fuit, ut vers. sequ. ²² scil. pater et filius. ²³ al. monco. Ergo præmittendum est semicolon. ²⁴ al. superna. ²⁵ in marg. alt. cod. exstat: preces.

NOTÆ.

(32) Cave hic pontificiam intercessionem angelorum pro hominibus: ut quæ hic alibique de elemo-

syna inseruntur.

Mortales non gusto cibos, me latria pascit,
 Me condimentum spirituale fovet,
 Me Domini jubar irradiat, me lampade summi
 Præsidis intuitus exsatiare nequit.
 Ut redeam tempus petit, ergo revertar ad illum,
 Qui me misit, eum nos celebrare decet.
 Hoc moneo, Dominum benedicite, psallite, laudes
 Decantate, Dei ²⁶ concelebrate decens ²⁷.
 His diotis, fugit ex oculis, nec luminis usus
 Ad patriam ²⁸ raptam notificare potest.
 Prosternuntur humi tribus horis, exstatis ambos
 Occupat, accumulans vota, pluuntis ²⁹ preces
 In mirabilibus Domini desudat uterque,
 Laudibus ³⁰, et gemitu flebiliore madent.
 Sed quia regreditur Raphael responderit utrum
 Vera, labor meritus enucleare parat ³¹.
 Seria, nec sterilis emergit quæstio, digna
 Solvi, ne lateat, quod patuisse decet.
 Discutiatur utrum sit verus angelus? absit.
 Absit ut angelico peccet in ore dolus,
 Non potuit nisi vera loqui paronymphus ³², amceno
 Fonte madens, a quo vera fluenta fluunt.
 Retulit ista: Vocor Azarias, Ananiæ
 Filius; inciso cortice, grana patent.
 Involvit cinis igniculum, laterna lucernam,
 Vox sensum, nucleum testa, favilla jubar.
 Granum præniteat stipulis, essentia formæ,
 Res umbræ, cineri flamma, lucerna luto.
 Inspice, quid lateat, pateant ænigmata, verum
 Sit tibi, quod recitat spiritus, alma nois ³³.
 Dicitur adjutor Azarias, Ananias
 Gratia, sive Dei gloria, fuge ³⁴ fidem.
 Quippe ministerio Deus angelico sua præstat
 Munera, præmonstrat signa, propinat ³⁵ opem
 Dum servit natura Deo, dum cœlica replet
 Jussa, juvant figulum vascula, membra caput,
 Quippe creaturis uti divina potestas
 Jure potestatis ad sua jura ³⁶ potest.
 Quos in filiolos exaltat ³⁷ adoptio summi
 Patris, eos Domini jussa juvare decet.
 Consule Scripturas, lege Pauli dogmata. Paulus
 Nos ³⁸ adjutores æsserit esse Dei.
 Est Azarias Ananiæ filius omnis ³⁹
 Quo famulante Dei gratia δῶκ ⁴⁰ pate.
 Sic sopita jacet dubitatio, nubila lucent,
 Res radiat, loquitur spiritus, umbra tacet.
 CAPUT XIII.

Mirantur veterana, senex ⁴¹ maturior ævo
 Et sensu, senior supplicat, ista refert:
 Rex, æterne Deus, tibi laus, tibi gloria, regnum

A Immortale tibi, si: sine fine decus.
 Solus ubique potens, solus regis omnia, solus
 Rex ⁴² es justitæ, sol sine nube nitens.
 Te solum sine fine Deum venerantur, adorant
 Aer, ignis, aqua, locale locus ⁴³.
 Quidquid erat, facit, est ⁴⁴ tibi confiteatur et omnis
 Lingua laum novæ magnificare velit.
 Rex es, eris, sine principio, sine fine, creatis
 Rebus cuncta creans, non nequit esse prior.
 Non habuit, nec habere potest primordia princeps,
 A quo principium primitiatur iter.
 Non cepit, nec incipiat ⁴⁵ Deus esse, potestas
 Cujus principium fons et origo fuit.
 Incepisse nequit cansarum causa, creator
 Urbis, origo homi principioque prior.
 B Omnia qui fecit, prior est cunctis ⁴⁶, prior esse
 Non poterit soboles patre, satore satum.
 Ducis ad infernum, miserando reducis acerbis
 Nos Pater ex ⁴⁷ vitiiis, nos pietate juvas.
 Nemo potens poterit, ut te fugiat, tua virtus
 Regnat ubique, premis fortia, sæva domas.
 Nescit honor tuus eclipsim, tua gloria ⁴⁸ fluxum,
 Lux tenebras, mortem viâ, corona jugum,
 Gens quæ non... ⁴⁹ Deus esse, fuisse, futurus
 Esse queat stabili sedulitate sciat.
 Crimina nostra patris pietas castigat, amicat
 Supplicis ⁵⁰, sanat vulnere, clade docet.
 Illum confiteor, illi grates ago; casus
 Peccatoris ei non placet, imo salus.
 Magnifica Dominum, plebs Israelitica, lauda,
 C Confiteare, nega non meminisse Dei.
 Dispersit Domini nos indignatio ⁵¹, nostris
 Ut colat exemplis, gens inimica Deum
 Vos narrare decet Domini magnaalia, magnus
 Laudes magnificas promeruisse potest.
 Quæ bona contulerit nobis perpendite. regem
 Exalate, fidem confiteatur opus.
 A vi iis convertimini, coram patre justis
 Es e studete, scelus cesset ⁵²; abundat amor.
 Electi Domini Domini benedicite, corde
 Voce, manu laudes notificare Deo.
 Sit Domini timor in vobis, castoque timori
 Nubat et in fructum promoveatur honor ⁵³.
 Jerusalem, recte Dominus ⁵⁴ castigat, iuqua
 D Plebs tua sasa jacet, flebilis, exsul, inops
 Quæ pateris mola, promeruit tua crapula. casus
 Dignus te cruciat, talio digna premit.
 Affligit reprobos Deus, ex pietate tenetur
 Castigare suos provida cura Patris ⁵⁵.
 Non punit gladio Domini ⁵⁶ clementia, nullis ⁵⁷

VARIE LECTIONES

²⁶ al. Deo. ²⁷ al. Deum, utrobique transposito commate. ²⁸ al. a patria. ²⁹ f. fluuntque. ³⁰ al. Laudandis, f. Laudantes, omisso et. ³¹ al. solst. ³² pro nuntio, ut supra. ³³ Græc. pro mente divina, ut supra. ³⁴ al. jungs. ³⁵ al. ministrat. ³⁶ al. jussa. ³⁷ al. exsulat. ³⁸ al. ibid. Hos. ³⁹ schl. homo. ⁴⁰ Græc., pro gloria. ⁴¹ scil. Hanna et Tobias, ibid. ⁴² al. Sol. ⁴³ h. e. contentum; continens pro terra. ⁴⁴ al. hoc. ⁴⁵ al. incipiet. ⁴⁶ al. omnibus, et. ⁴⁷ al. a. ⁴⁸ al. gratia. ⁴⁹ In mss. codd. vox legi non potuit. ⁵⁰ al. supplicio. ⁵¹ al. dispensatio. ⁵² al. absit. ⁵³ Hoc et præcedens distichon in alt. cod. ms. est transpositum. ⁵⁴ al. Dominus recte. ⁵⁵ al. Dei. ⁵⁶ al. Raprimit reprobos gladio. ⁵⁷ al. nulli.

Inferit supplicium materiale Deus ⁶⁶.
 Sic Deus affligit reprobos, non incitat ⁶⁶ hosti
 Exponit, retrahit dona, reflectit opem ⁶⁶
 Quippe Pater noster, dum se sperni videt, hosti
 Nos servire suo non refovere negat.
 Es pius, es patiens, iræ turbatio nulla ⁶⁶
 Pacis in auctorem bella movere potest.
 Dicitur irasci, quia dum se retrahit iræ
 Filius, hostis atrox instat, acerbatur, obest.
 Jerusalem, tibi multa dedit Dominus Deus ⁶⁶, ausa
 Es reprobare Deum, depretiare fidem.
 Invitavit opum luxus ⁶⁶, contagia, vitæ
 Perniciem, meritæ perditionis onus.
 Hostis eras fidei luxu corrupta, soluta
 Deliciis, vitis ebria, legis inops.
 Unde Deus tibi consuluit, mandata relegas
 Cœlica, compensas perditione datum.
 Heu pateris gentile jugum, captiva laboras
 Sub Domino, Domini carcere pressa gemis.
 Non est qui miseram te consoletur, asylum
 Commodum, auxilium præsidiale ferat.
 Ecce Jacob premitur, Esau dominante, coercet
 Joseph compedibus Ismaelita patens.
 Ejulat ⁶⁶ Hebræus, Ægyptus imperat, instat
 Perfidix cumulus, spernitur ægra fides
 Fructibus, heu! rapti sicut custodia cessat
 Pomorum, cæsis civibus, orba jaces ⁶⁶.
 Invitat Deus ad veniam per scandala, quærit
 Teto legitima religione frui.
 Te Deus implevit opibus, dispendia morum
 Tota superfluitas luxuriare facit.
 Libera, dives eras, successibus obvia, vernans
 Deliciis, felix principe, cive potens.
 Te cruciat Deus ex propriis excessibus, instat ⁶⁶
 Tanta lues, quantum præradiare soles ⁶⁷.
 Est innata tibi dissensio, sanguine primum ⁶⁶
 Delibuta, seris schismata, bella moves.
 Jerusalem, tua progenies te cogit abuti
 Nomine, dum pacis visio pacis eget ⁶⁶.
 Te prohibet tua plebs mala, pejor, pessima, discors,
 Vocis pacifici ⁷⁰ significata sequi.
 Nominis effectum nescit ⁷¹ exponere, crebra
 Cæde, per antiphrasim nomen habere potest.
 Vicinis es facta tuis illusio, dantur
 Esca volatilibus viscera cæsa patrum.
 Consolare, queri noli, lætare, doloris
 Antidotum, Domino conciliante, patet ⁷².
 Spem refove, Dominum confessa revertere, laudes
 Multiplica, dabitur continuata salus.
 Inlilata tibi dabitur protectio, cives
 Restituet Dominus, mœnia, rura, domos.

A Pristina reddetur tibi jurisdictio ⁷², fractis
 Gentibus, expulso schismate, plausus erit.
 Gentilis rabies modo victrix ⁷³ victa tributus
 Reddet ⁷³ supplicium vinceta ⁷⁶ coacta pati.
 Pælle Deo, persolve Deo pia vota, ~~sevebit~~
 Te Deus, et rediit prosperitate crucem.
 Reliquiæ nostri generis te præesse videbunt,
 Orbe tua dabitur ampla salute salus.
 Depretiatâ ⁷⁷ prius fides ⁷⁸ prædaria, prædæ
 Præda, suæ fiet prædo, ligatus, inops.
 Qui te despiciunt ⁷⁹, maledicantur; benedicens
 Te benedicatur Primpotentis ope.
 Filiolis lætare tuis, urbs sacra, reducet
 Hos ad te Dominus commodiore via.
 Clara smaragdus erit tibi sive sapphirus, ut inde,
 B Multiplices muros ⁸⁰ ædificare quæas.
 Ex lapidibus sicut pretiosi schemate muri
 Ambitus, ut pretium schematis ornet ⁸¹ opus
 A perior quanto præcessit læsio, tanto
 Successu dabitur liberiore ⁸² frui.
 Natio proveniet ⁸³ tibi fundet munera votis
 Rebus adorabit religiosa Deum.
 Plebs diversa ⁸⁴ tibi remeabit nescio luxus
 Sobria, justa, placens, officiosa Deo ⁸⁵.
 Per vicos populus canet Alleluia, plateæ
 Ridebunt vario flore, favore, josis.
 Plebs concinnabit Domini præconia, mentis
 Devotæ jubulum notificabit opus.
 Rex benedicatur, cujus clementia planctus
 Pressæ Jerusalem respicit, addit opem.
 C Spiritus omnis amet Dominum, benedicat, adoret
 Glorificet, celebri credulitate colat.
 Et pius et ⁸⁶ fortis, Pater et Dominus dominantem
 In Patre te colimus, in dominante Patrem.
 Sit tibi majestas, laus, fama, potentia, virtus,
 Imperium, resonet spiritus omnis, Amen.

CAPUT XIV.

Sic genitor ⁸⁷; nec verba carent virtute, moderno
 Tempore verborum pars manifesta patet ⁸⁸.
 Altera pars quæ spondet opem, sub iudice pendet
 Et fluitat, victo gaudeat hoste fides.
 Vitæ reliquias post reddita lumina pace
 Haurit et illæsa religione senex.
 Dispensat radios sol vespere, plenus hora
 D Vespertina solet intulitare ⁸⁹ diem.
 Desudat ⁹⁰ virtutis ager ⁹¹ cœlestis talentum
 Multiplicans, Patris horrea messe replet.
 Obsequitur regi, castigat turpia ⁹² prolem
 In truit exempli, religione docet.
 Increpat elatos, iratos mitigat, ægris
 Compatitur, miseros visitat ore, manu.

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶ Ita ex alt. cod. ms. restitutum hoc hemistichium, alias corruptum. ⁶⁷ in marg. d. cod. *visitas*.
⁶⁸ scil. ad se. ⁶⁹ al. nulla. ⁷⁰ al. Deus Dominus dedit. ⁷¹ al. fluxus. ⁷² vel Exsulat. ⁷³ al. jacens.
⁷⁴ al. exstat. ⁷⁵ al. facit ⁷⁶ al. patrum. ⁷⁷ al. eget. ⁷⁸ al. pacificæ. ⁷⁹ al. nescit. ⁸⁰ al. conciliare
 parat. ⁸¹ al. jurisdictio. ⁸² al. nutrix. ⁸³ al. solvet. ⁸⁴ al. juncta. ⁸⁵ al. depradata. ⁸⁶ al. fiet.
⁸⁷ vel destituunt, ibid. ⁸⁸ al. muros multiplices. ⁸⁹ al. horret. ⁹⁰ al. floridiore. ⁹¹ al. quæ ven et.
⁹² al. dispersa. ⁹³ vel daris, ibid. ⁹⁴ al. es. præmisso commate. ⁹⁵ al. senior. ⁹⁶ vel nitet, ibid. ⁹⁷ h.
 e. laudare; et sic Tobias facit in senectute, ibid. ⁹⁸ al. desudet. ⁹⁹ al. agro. ¹⁰⁰ al. crimina.

Continuat meritum merito, finemque maritans ⁹²
 Principio, sanctus sanctior esse studet.
 Jam gravis est ætate senex, a carne tributum
 Exigit asperitas irrevocata necis.
 Languet vita senis, mortis cognata senectus
 Præcinit adventum flebilioris tuba.
 Plurima clarescent mortis symptomata, tanquam
 Conjurata premunt tædia multa senem.
 Contrahitur natura ⁹³ sen's, vox rauca minores
 Sunt oculi, naris uda ⁹⁴, saliva frequens,
 Pes tremulus titubat, manus est ⁹⁵ tremebunda,
 {noverca
 Pectoris, hinc tussis, inde catharrus obest;
 Fervoris stomachus, dentis maxilla, saporis
 Lumina lippa, pilis area frontis egens ⁹⁷;
 Gibbus terga, caput ⁹⁸ scabies, premit ⁹⁹ hernia
 [clunes ¹⁰⁰,
 Ruga autem, pectus struma, ruma gradus.
 Tobia senii non sunt hæc ¹ tædia, credas,
 Quæ loquor, ætatis non epitheta ² viri.
 Mortis ad adventum senior lætatur, anhelat
 Ad patriam, Patri supplicat, orat opem.
 Morte patente, timet Dominum, non dico timore
 Servili, sed eo quo reveretur amor ³.
 Mors patet in foribus, mors pulsat ad ostia, prolem
 Convocat in totum ⁴ provida cura patris ⁵.
 Ergo parat domui disponere, quæ Ninivitis
 Et soboli sentit insidiosa, refert.
 Ad patris edictum natus, septemque nepotes
 Conveniunt, monet hos ore madente pater:
 Imminet interitus Ninivæ, Ninivita laborat
 Ad casum populus, proxima pœna patet.
 Non cecidit verbum Domini mirabile, cuius
 Verba voluntatem concomitatur ⁶ opus
 Jerusalem renovabit ⁷ iter, dispersio fratrum
 Læta, revertitur Israelita potens.
 Quippe domus Domini reparabitur in meliorem,
 Quamvis fusa jacet, ædificata statum.
 Israel in regem conversio provida regum
 Credet, adorabit voce, favore, datis.
 Exaudite patrem vestrum, perfusio ⁸ cuius
 Vos amat et patria sedulitate docet.
 Hoc moneo, Domino servite timore, tremore
 Exaltate ⁹, pia mente placere Deo.
 Se verbis conformet opus, doceatis in usum
 Justitiæ nostras fructificare preces ¹⁰.
 Nate, precor, moneo votis, sermonibus, actu
 Te, tua, te totum des holocausta Deo.
 Credas consiliis, rogo, nec vestigia patris
 Sperne, nec in patrem degenerare velis

A Conjugium facias, oratio sponsa maritus
 Sit jejunandi deliciosus amor.
 Ne steriles veniant ¹¹ elemosyna prodeat alma
 Proles, prole pater ¹² fructificare stude.
 Ille est funiculus triplex, qui turbine nullo
 Rumpitur, hic ¹³ hostis rete ligatus adest.
 Sic dabitur requies vitæ, jucunda senectus
 Jugis ¹⁴ prosperitas, continuata ¹⁵ salus.
 Mente Deum memori benedicite, laudibus ejus
 Impendatur amor, gratia, fama, decus.
 Ecce patet Ninivitarum confusio, casum
 Urbs feret, emerita perditione ruens.
 Vos precor, hinc migrare loco, sic matre sepulta
 Ut nos contineat ¹⁶ immediata ¹⁷ quies ¹⁸.
 Vivite felices, benedictio plurima summi
 B Patris vos ¹⁹ patria commoditate regat.
 Regredior cinis in cinerem, mortale tributum
 Solvo libens, mihi mors patris amore placet.
 Vivite devoti Domino, sine crimine ²⁰, justis.
 Unanimis, humili ²¹ corde, timeate Deum.
 Crescat in immensum generatio vestra, valeat
 In Domino stabiles pace, salute, fide.
 His dictis, senior domui disponit, anhelat
 Ad patriam, spreto carcere, regna cupit ²².
 Judicium Domini pater accipit, ore sereno,
 Læta mente, pia laude, timore rato ²³.
 Rebus dispositis, benedicta prole, quiescens
 Pace, polos ²⁴ anima, corpora ditat humum.
 Heu! quid homo, cuius lucem premit umbra, cadaver
 C Fetor, delicias busta, ruina statum ²⁵.
 Cur hominem parit et perimit natura, noverca
 Et genitrix, ortu commoda, morte nocens.
 Quid fuit, est et erit, nisi scæx vilissima ²⁶, quamvis
 Cara sit, heu carie ²⁷ non caritura caro.
 Non natus valeo ²⁸ mortem non solvere, natus
 Non nequeo misera conditione frui.
 Lex gravis est carnis, cuius vita transitus, esse
 Est debere sibi deesse, sepulcra pati.
 Heu quantis vitiis, quanta gravitate moderni
 Exsili petimus perpetuare moram ²⁹.
 Nasceris ergo cinis, eris, incipis esse, teneris
 Post non esse datur vita, tenere mori.
 Nos trahit in mortem natura, coactio moras,
 Est hæc vita brevis, lubrica pœna dolor ³⁰.
 D Tobia sunt plura necis solatio, lumen
 Perpetuum, jugis vita, jocosa quies.
 Non moritur, sed mutantur fluitantia certis ³¹
 Terra polo, gemitus pace, quiete labor ³².
 Ad solem radius, ad patrem filius exsul
 Ad patriam victor, ad diadema redit.

VARIE LECTIOES.

⁹² h. e. *conjugens*, ibid. ⁹³ vel *statura*, ibid. ⁹⁴ h. e. *madida*, ibid. ⁹⁵ al. *titubatque manus*. ⁹⁷ al. *egret*. ⁹⁸ al. *premit*, transposito anteriore commate. ⁹⁹ al. *caput*. ¹⁰⁰ al. *renes*. ¹ al. *Hæc ænio non Tobia sunt*. ² h. e. *proprietates*, ibid. in marg. ³ al. *amat*. ⁴ al. *caelum*. ⁵ vel *senis*, ibid. ⁶ al. *concomitantur*. ⁷ al. *revocabit*. ⁸ al. *persuasio*. ⁹ al. *Exsultate*. ¹⁰ al. *tribus*. ¹¹ al. *vivunt*. ¹² vel *pari*, ibid. ¹³ fortassis *hæc*. ¹⁴ h. e. *assidua*, in alt. cod. ¹⁵ pro *æterna*, ibid. ¹⁶ al. *continuet*. ¹⁷ al. *continuata*. ¹⁸ vel *salus*, ibid. ¹⁹ al. *nos*. ²⁰ al. *benedicite*. ²¹ al. *humiles*. ²² al. *sitit*. ²³ pro *fermo*, ibid. ²⁴ h. e. *caelum*, ibid. ²⁵ Ille incipit quædam digressio. ²⁶ al. *scæx*, *scæx pessima*. ²⁷ h. e. *putredina*, ibid. ²⁸ al. *valeo natus*. ²⁹ al. *moras*. ³⁰ al. *labor*. ³¹ al. *terris*. ³² al. *salute dolor*.

- Justus obit, nec obit; obit orbe, renascitur astris A
Et jucunda novum sidera sidus habent.
- Justus obit, nec obit, sed abit, sed ab hospite mi-
[grans
Carne, petit ³⁴ patriam, deliciasque patris ³⁴.
- Magnus erat, modo major erit, sed maximus orbe,
Orbe bonus, melior, optimus, astra petit ³⁵.
- Doctrina Moyses, alter David, alter Elias,
Orbe Jacob, cœlis Israel, astra colit ³⁶.
- Exsul erat, modo cinis ³⁷ erit; nec obit, sed obedit
Patri, dum patriæ, dum patris optat opes.
- Quippe pater patriæ, pater et patriarcha, patronus,
Imo patronium legis obire nequit.
- Non moritur, poteritne mori, cui fama perorat,
Laus sequitur ³⁸, redolet fructus, abundat amor? B
- Unde dolens tristatur homo, canit angelus unde,
Unde serenantur sidera, pallet humus.
- Dormit cum patribus ³⁹, dormit patris ⁴⁰ in lare,
[dormit,
Et metit in patria, cœlica lucra via.
- Qui studuit sancire Dei magalia, sanctum
Sanctorum numero connumerare ⁴¹ decet
- Qui Dominum coluit exemplo, dogmate votis,
Laude relativo debet honore coli.
- Tobias Ninivæ jacet, hujus ⁴² fama nepotes
Irradiat, cœlum spiritus, ossa solum.
- Quinque pater decies et sex prævixerat annis,
Cum cæcavit eum Primi potentis apex ⁴³.
- Visum suscepti sexagenarius annis,
Post vixit decies quatuor, adde ⁴⁴ duos,
Adde duos annos ⁴⁵ centum mensura dierum
Tobiæ stabili cognitione patet.
- Patri compatitur cognatio mœsta, querelas
Ampliat, imbre madent ⁴⁶ uberiore genas.
- Convenient tribus, affines, mors unica damno
. . . ⁴⁷ patriam, patre jacente, premit.
- Tobias dolet ⁴⁸, Anna gemit ⁴⁹, flet Sara, nepotes
Plangunt, plebs gemitus ingeminare studet.
- Quippe tenor fidei, speculum virtutis, asylum
Justitiæ, legis anchora, mersa jacet.
- Ut legis præcepta jubent, sepelire labora
Patrem progenies officiosa patris ⁵⁰.
- Temporis elapsu, defuncta matre, sepulcra
Filius amborum continuare studet.
- Ad soceros ⁵¹ maturat iter, post funera matris,
Tobias abit, hoc disgrede, tribus.
- Sara virum sequitur, patrem genitura supellex,
Tota domus... concomitatur iter.
- Cursitat Anna, gradu juvenescit blanda senectus, A
Obsequio crelas non tenuisse senes ⁵².
Cursitat, occurrit ⁵³ Ragucl, redimitque senectæ
Torporem, sobolis advenientis amor.
Compatitur soceris generi clementia, supplet,
Quidquid debilitas inveterata nequit.
Obsequitur, blanditur, amat, veneratur in omni
Nitiur obsequio concelebrare senes.
Defunctis soceris, processu temporis, ambos
Tobiæ sepelit compatientis amor.
Dispensat lacrymas, fructum pietatis amore ⁵⁴
Multiplicem ⁵⁵, nec onus sentit honestus amor ⁵⁶.
His prælibatis ⁵⁷, Tobias vindicat hæres
Jure ⁵⁸ facultatem, prædia, rura, boves ⁵⁹.
Vindicat ancillas, famulos, et cætera spargit
Pauperibus, redolet nomine, mente patrem.
Providus, innocuus, dispensat dogmata, proleam
Patrissare pia sedulitate docet.
Prosperitas aridit ei cumulata, nepotum
Quinta beatificat, linea visa patrem.
Annis inde ⁶⁰ decem labentibus, uno
Dempto, mortis adest irrevocata dies.
In cinerem redit, ante cinis, satur astra serenat
Spiritus innocuo corpore vernat humus.
Tobiam mors ausa rapit, pietatis asylum
Mergit humus, mergit flebilis umbra diem.
Lex cum legifero jacet obruta ⁶¹, remige classis ⁶²,
Rivus fonte, jubar lampade, sole dies.
Eclipsis radium, speculum cinis, umbra nitorem
Mors patrem patriæ perniciose rapit.
C Commutatur ei patria via, pace tumultus,
Nubila luce, polo terra, quiete labor.
Da gemitus ⁶³, Judæa, dole Synagoga duobus
Paulescis radiis orba, nitoris egens.
Eclipsin pateris duplicem ⁶⁴, caligine mortis
Heu! jacet in tenebris mersa lucerna duplex.
Orba patrocinio gemina lamenta, sepultis
Legitimis, legem legis egere ⁶⁵ dolo.
Ecce secundus obit Tobias nomine, morum
Lampade patrissans, dogmate, laude, statu.
Heu! tenor ⁶⁶ exspirat legales, utroque sepulto
Tobia trabea religionis egens.
Parca per antiphrasin mors, incipe parcere, cesset ⁶⁷
Antiphrasis, verum nomen habere studet.
Visne bonis, justis vel sanctis parcere? parca,
D Parca; bonus, justus, sanctus uterque fuit.
Alter in alterutro dum vitam duxit, in uno
Alterius votis, alteruterque fuit.
Dum discernit idem binarius esse videtur
Mendax, dum numero sunt duo, rebus idem ⁶⁸.

VARIE LECTIONES.

³³ al. *Patris* scilicet *Dei*. ³⁴ al. *petit*. ³⁵ al. *alta colit*, scilicet *Tobias*. ³⁶ vel *petit*, *ibid.* ³⁷ fortassis *civis*. ³⁸ al. *loquitur*. ³⁹ vel *sanctis*, *ibid.* ⁴⁰ al. *sanctis*. ⁴¹ vel *continuaré*, *ibid.* ⁴² al. *ejus*. ⁴³ al. *amor*. ⁴⁴ al. *atque*. ⁴⁵ al. *Annos adde duos*. ⁴⁶ al. *rigat*. ⁴⁷ Vox difficilis lectu; videtur esse *Plurali*. ⁴⁸ al. *gemit*. ⁴⁹ al. *dolet*. ⁵⁰ al. *patri*. ⁵¹ al. *socerum*. ⁵² al. *Nitiur obsequio concelebrare senes*; qui tamen verus infra sequitur. ⁵³ al. *occurrent*. ⁵⁴ al. *honore*. ⁵⁵ vel *multiplicat*, *ibid.* ⁵⁶ al. *honor*. ⁵⁷ h. e. *defunctis*, *ibid.* ⁵⁸ al. *jura*. Si sic comm? sequatur. ⁵⁹ vel *domos ibid.* ⁶⁰ al. *deinde*. ⁶¹ h. e. *pater cum filio*, *ibid.* ⁶² al. *navis*. ⁶³ al. *gemitum*. ⁶⁴ al. *duplicem pateris*. ⁶⁵ al. *adessa*. ⁶⁶ al. *timor*. ⁶⁷ Sequentia usque ad verbum *parce*, in alt. cod. non exstant. ⁶⁸ hoc distichon in alt. cod. deest.

Mentitur dum scindit eos binarius, ausus
 Dimidium toti continuare ⁹⁹ suo.
 Amborum titulos, natura recolige, dando
 Pauper ⁷⁰, quæ dederis retrahere, dives eris.
 Ambo boni, pius hic, pietas erat ille; fidelis
 Hic erat, ille fides; hic sacer, ille sacrum.
 De torrente tua potavit uterque, recepti
 In patria nectar spirituale bibunt.
 Namine, re similes, pax cœlica, pax in idipsum
 Pascit, et occasum non habitura quies.
 Sanctum sancta patrem soboles imitantur, honesta
 Innocuum, stabilem sobria, justa piuum.
 Horum vita decens, sacra conservatio quippe
 Insequitur truncum virgula, membra caput.
 Est Domino soboles Tobiae grata, sapore ⁷¹
 Radicis redolent vimina, spirat odor.
 Illic refovet summus pater, ut discursibus ævi
 Eulogiis hominum, patris abundat ope.

EPILOGUS AUCTORIS.

Sisto ratem, quia portus adest, has fronte ⁷² beati
 Hieronymi prærens urceus haurit aquas.
 Vivite Tobiae tituli, vos nullus obumbret
 Livor, nulla lues, nulla procella premat.
 Non favor appetitur, aut famæ fistula ⁷³; scribo
 Cunctis, scribo Dei munere, scribo Deo.
 Vobis hexametrum desit Galteridos (33) uti
 Pentametris elegis Vindocinensis amat.
 Vos elegos magis elegi, quia legis amico
 Vos metricæ metrica censeo lege legi.
 Succinctis opus est elegis ⁷⁴, elegia ⁷⁵ claudum
 Vindicat ornatus integritate pedum.
 Non placet aut placeat elegis hyperbaton, uti ⁷
 Succincte brevis enucleata juvat.

Pentameter minor hexameter, velut armiger un-
 [bram

Explicat aut ⁷⁷ claudit anterioris iter.
 Hexameter præit ut Dominus, vestigia claudit ⁷⁸
 Armiger obliquat ⁷⁹ languidiore gradu.
 Quis metrum mutilet, seu Baucis ⁸⁰ oscula, metra
 Intercisa magis integritatis habent.
 Vocum congeries prolixa, noverca favoris
 Displicet, excurrit ⁸¹, labitur, auris abest ⁸².
 Digreditur citius epulum, per fraccina plena
 Lance, minutiolis carmina cœla patent ⁸³.
 Hos elegos distingue, placent ⁸⁴; distinctio cesset, D
 Fructus abest, errat clausula, sensus hebet ⁸⁵.
 Nullus ad auctorem ⁸⁶ fiat respectus honore
 Thematis hoc lector experietur opus.

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁹ vel connumerare, ibid. ⁷⁰ al. præmia. ⁷¹ al. sapore. ⁷² al. fonte. ⁷³ h. e. vana gloria, ibid. ⁷⁴ al. elegis opus est. ⁷⁵ al. elegægia. ⁷⁶ al. imo. ⁷⁷ al. et. ⁷⁸ al. claudens. ⁷⁹ vel obsequitur, ibid. ⁸⁰ scil. illa vetula, ibid. ⁸¹ al. exquatur, f. excutitur. ⁸² scil. auditoris. ⁸³ vel placent, ibid. ⁸⁴ al. patent. ⁸⁵ al. census abest. ⁸⁶ al. actorem. ⁸⁷ al. sacrum. ⁸⁸ al. fontes. ⁸⁹ pro alumnus, ibid. ⁹⁰ al. ariolas. ⁹¹ al. macies placuit. ⁹² al. Nuda liquor. ⁹³ al. venatur. ⁹⁴ al. rocis. ⁹⁵ al. nescit. ⁹⁶ al. fallit ⁹⁷ al. fingit. ⁹⁸ al. mite. ⁹⁹ al. summis. ¹⁰⁰ al. elenchis. ¹ h. e. fallacius, in eod. cod. ² Hæc præcedentia verba, quoad versum, minus poetice posita. ³ scil. in personis. ⁴ scil. in substantia de alt. cod. ⁵ al. unum. ⁶ Græc. essentia. ⁷ h. e. mens vel notitia, ibid.

NOTE.

(33) Galterus, poeta in media barbarie satis elegans, scripsit libros *Alexandreidos*, sive *Historiam de Alex. M.* et a Barthio passim allegatus reperitur.

A Thema suum ⁸⁷ festivat opus, non auctor honestas
 Materiae celebris materiata juvat.
 Si qua boni scintilla patet, stillat bonitatis
 Fronte ⁸⁸, Deus bona dat quisque ministrat homo
 Plasma dat obsequium, Deus incrementa propinat
 Grata, ministerium lingua, charisma Deus.
 Fructificat Deus in famulis, divina supellex
 Est homo, ponit homo semina, grana Deus.
 Dispensat sigulus artem per vascula, fractis.
 Utitur ad stabilis integritatis opus.
 Unde prophetiae Caiphas habet, unde Pitatus
 Verba malis fruitur ad bona patris amor.
 Quæ tibi dat Turoni metra Vindocinensis alumna ⁸⁹
 Perlege Parisius, Aurelianus habe
 Rivulus aridulus de vena paupere pingues
 B Serpit ad arcolos ⁹⁰ pauperiore gradu.
 Verborum placuit macies ⁹¹ infantia, metri
 Floris egenæ, carens schemate, nuda tropis.
 Vera loquens ⁹² non pingo metrum, ne picta su-
 [pellex

Carminis incurrat ambitionis onus.
 Vernans metaphoris, epithetis fabula, nugis
 Ebria venator ⁹³ credulitatis opem.
 Vera negant pingi, quia vera relatio vocum ⁹⁴
 Nescit ⁹⁵ adulari, floridiore sano
 Littera non fallit ⁹⁶ perimit perversa legentem
 Littera, vivificat spiritualis odor.
 Ad quoscunque potest rivales, conjuge sensu
 Postposito, meretrix littera flectit ⁹⁷ ite.
 C Cum velito sensu vox peccat adultera, casus
 Convertit dubios amphibolia biceps.
 Amphibolia nocet ⁹⁸, nocet æquivocatio, plura
 Unicus æquivocat significata sonus.
 Summus ⁹⁹ Aristoteles ut protestatur elenchis ¹⁰⁰
 Sex phantasias ¹ voce latere docet.
 Nunquid dicatur, sed cur perpendite: quippe
 Quodlibet intitulat mens operantis opus.
 Imperium tibi sit, rex Christe, potentia, virtus,
 Gloria, majestas, laus, diadema, decus.
 Existens alius, non aliud quam ut Pater ², imo
 Cum Patre non idem ³, unus idemque Patris ⁴
 Et Pater et Natus et Spiritus est Deus, unus
 Et plures; tres sunt, non tria, tres et idem
 Est personarum distinctio trius, sed una ⁵
 Est una ⁶, Deus unicus, una nois ⁷
 Natus es ancilla Deus, ut baptismatis almo
 Fonte renascatur et renovetur homo.
 Natus es ex ramo radix, sol sidere, totum

Particula, figulus vase, colonus agro.
 Conscendit apex convalli, præpura sacco
 Rex famulæ, cineri lampas, oliva rubo.
 Ne dispergat * opes lupus hostis, cardine clauso
 Intrat et exit ovis pastor et agnus ove.
 Prodit * messe sator, genitrix sit filia Patris,
 Et geniti lactat filia Virgo Patrem.
 Felix conjugium, dum se sacra verba maritant
 Auricolæ ¹⁰ Verbum ¹¹ sit caro, *patre carens :
 Angelus obstetrix, pater infans, sermo maritus,
 Auris sponsa, parens nata, creator homo.
 Intus et exterius totus, quia Virgine totus,
 Totus apud Patrem, totus ubique Deus.
 Felix partus, ubi caput orbe capaciore alma
 Virgo Deum, soli pervia, sola Deo.
 Felix partus, ubi parit aula pudoris, aperta
 Quanquam clausa, velut sole micante vitrum ¹².
 Excludit ¹³ fragilis naturæ crimina, pœnam,
 Non culpam retinens Virgine sumpta caro.

A Cur pœnam retinens puniri venerat unde
 Probra pati voluit, sputa flagella crucem ?
 Rex pie, Rex fortis, Rex optime, te benedicant
 Cuncta, Creatorem testificata suum.
 Sit tibi laus, * quia vivo ; loquor quia paucula scribo
 Metra, tuum teneor concelebrare decus.
 Quod portem teneo, tibi grates exigo, quamvis
 Laus humana Deum magnificare nequit.
 Te laus nulla canit, quia significatio vocum
 Deficit auctorem ¹⁴ significare suum.
 De virtute tua vocum penuria cogit
 Nos, quasi vagitu deficiente, loqui.
 Trinus et unus ades scribenti, ternus in uno,
 Unicus in trino, sis benedictus. Amen.
 Insontes elegi dormite, quiescite, vobis
B Compator, fessis in paritate pedum.
 Explicit, expletum ¹⁵ Tobiam qui legit, instet
 Tobiam merita religione sequi.

Anno Domini 1315 ¹⁶, Tiburtii et Valeriani ¹⁷.

VARIÆ LECTIONES.

* al. disperdat. * al. perdit. ¹⁰ B. Mariæ ibid. ¹¹ Filius Dei, ibid. ¹² In alt. cod. transposita distincta. ¹³ al. exclusit. ¹⁴ al. actorem. ¹⁵ al. explicitum. ¹⁶ scil. die subintellectum vel incuria omissum. ¹⁷ Paulo post, in eodem latere alt. cod. subscriptum erat : *Explicit liber Tobias Mri (fortassis Magistri, Martini, vel Ministri) Cunradi. Quicumque is sit possessor, descriptor vel prefector, verus auctor est Matthæus Vindocinensis; sicque hic ante illum vixit et floruit.*

MATTHÆI VINDOCINENSIS

CARMINA VARIA.

(WRIGHT et HALLIWELL, *Reliquiæ antiquæ. Scraps from ancient manuscripts, illustrating chiefly early english literature and the english language*, London 1843, 8°, t. II, p. 257, ex codice Cremitanensi chartaceo sæc. xv, in bibl.oth. imperiali Vindobouensi asservato, quod communicavit Dr. Endlicher, Vindobouensis.)

COMMENDATIO PAPÆ.

Orbis ad exemplum papæ procedit, honestas
 Seintillat, ratio militat, ordo viget.
 Religione sacer est, voce modestus, honesti
 Cultor, consilio providus, orbis apex ;
 Quo duce provehitur ratio, sedet ira tepescens
 In pacem, pietas officiosa viget,
 Non sapit humanum sua conversatio, culpam
 Deditans hominis, concipiensque Deum.
 Condolet afflicto, misero miseretur, anhelat
 Ad leges, reprimat crimina, jura fovet.
 Papa docenda docet, prohibet prohibenda, reatus
 Castigat, sceptrum spirituale tenet.
 Hic animas ligat, et solvit, solvendo ligando
 Cœlestis partes opilionis agit.
 Nos proles, nos ejus oves, nos membra, tuetur,
 Membra caput, genitor pignora, pastor oves.

C Disputat in papa virtutum concio, virtus
 Virtutis certat anticipare locum ;
 ro parte virtutum conflictus litigat, instat,
 Quodque sacri pectus primitiare viri.
 Justitia prior esse studet, moderantia certat,
 Blanda sibi pietas appropriare patrem.
 Quinta tribus prior esse studet, sapientia certat ;
 Pro patre sit dos, cum dote sorore soror.
 Jura rigent, maleet pietas, moderantia placat,
 Sub perpendicularo singula sensus agit.
 Quatuor his constat quadratus papa, propinat
 Quadratura statum, perpetuatque fidem.
 Hic quadratura fretus non nugat in usum
 Criminis, et nescit nescius esse Dei.
 Papa regit reges, dominos dominatur, acerbis
D Principibus stabili jure jubere jubet
 Provenit humanum pretium, fragilesque regans